

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Speciální pedagogika

Studijní obor: Speciální pedagogika pro vychovatele

FUNKCE ŠKOLNÍCH DRUŽIN VE
VOLNOČASOVÝCH AKTIVITÁCH DĚTÍ
THE FUNCTION OF SCHOOL NURSERY
CENTRES FOR CHILDREN LEISURE TIME
ACTIVITIES

Bakalářská práce: 11-FP-KSS-1007

Autor:

Ivana BREZAROVÁ

Podpis:

Ivana Brezarová

Vedoucí práce: prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
54	10	1	14	19	4 + 1 CD

V Liberci dne: 18. dubna 2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Ivana BREZAROVÁ**
Osobní číslo: **P09000591**
Studijní program: **B7506 Speciální pedagogika**
Studijní obor: **Speciální pedagogika pro vychovatele**
Název tématu: **Funkce školních družin ve volnočasových aktivitách dětí**
Zadávací katedra: **Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl bakalářské práce: Charakterizovat problematiku volného času, zjistit rozdílné možnosti způsobu využívání volného času ve školních družinách u dětí mladšího školního věku ve městě a na vesnici.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava průzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.

Metody: Dotazník, pozorování.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

HÁJEK, Bedřich a kol. Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-233-1.

HÁJEK, Bedřich a kol. Pedagogické ovlivňování volného času. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.

HÁJEK, Bedřich, PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. Školní družina. 2. aktual. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-268-3.

HOFBAUER, Břetislav. Děti, mládež a volný čas. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

PÁVKOVÁ, Jiřina, HÁJEK, Bedřich a kol. Pedagogika volného času. 3. aktual. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.

VÁŽANSKÝ, Mojmír, SMĚKAL, Vladimír. Základy pedagogiky volného času. Brno: Paido, 1995. ISBN 80-901737-9-9.

Vedoucí bakalářské práce:

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: 1. dubna 2011

Termín odevzdání bakalářské práce: 27. dubna 2012

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

doc. PaedDr. PhDr. Ilona Pešatová, Ph.D.

vedoucí katedry

dne 22 -04- 2011

Čestné prohlášení

Název práce: Funkce školních družin ve volnočasových aktivitách dětí
Jméno a příjmení autora: Ivana Brezarová
Osobní číslo: P09000591

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 18. dubna 2012

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce prof. PhDr. Karlu Rýdlovi, CSc. za metodické vedení, cenné rady, připomínky, trpělivost a pomoc při vypracování bakalářské práce. Rovněž bych ráda poděkovala ředitelům základních škol, kteří mi umožnili realizovat průzkum. Poděkování patří i vychovatelkám školních družin, které mi poskytly materiály pro tvorbu bakalářské práce. Ráda bych také poděkovala dětem a jejich rodičům, kteří se průzkumu ochotně zúčastnili.

V Liberci dne: 18. dubna 2012

A handwritten signature in black ink, reading "Ivana Brexarová". The signature is written in a cursive style and is placed on a light gray rectangular background.

Název bakalářské práce: Funkce školních družin ve volnočasových aktivitách dětí

Jméno a příjmení autora: Ivana Brezarová

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2011/2012

Vedoucí bakalářské práce: prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.

Anotace: Bakalářská práce se zabývá problematikou využívání volného času ve školních družinách. Jejím cílem je porovnání činností školních družin a zmapování účasti na zájmových kroužcích škol. Práci tvoří dvě stěžejní oblasti. Jedná se o část teoretickou, která se zaměřuje na zájmové vzdělávání a využívání volného času, především ve školních družinách. Praktická část analyzuje, pomocí časového snímku, aktivity tvořící náplň činností ve školních družinách. Pomocí dotazníkového šetření zjišťuje spokojenost dětí a rodičů se školní družinou a důvody pro přihlášení dítěte. Dále zachycuje účast dětí na zájmových kroužcích škol a v dalších volnočasových institucích.

Klíčová slova: zájmové vzdělávání, mladší školní věk, školní družina, volný čas, volnočasové aktivity, funkce výchovy mimo vyučování.

Title of the bachelor thesis: The Function of School Nursery Centre for Children Leisure Time Activities

Author: Ivana Brezarová

Academic year of the bachelor thesis submission: 2011/2012

Supervisor: prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.

Annotation: The bachelor thesis deals with the question of making use of free time at public nurseries. Its aim is to compare the activities of public nurseries and to map participation in school hobby groups. The work consists of two fundamental areas. One part is the theoretical one, which is focused on hobby education and on making use of free time, particularly at public nurseries. The second practical part analyses activities at public nurseries with use of time frame analysis. Using questionnaire investigation, the bachelor thesis is finding out the satisfaction of children and parents with a public nursery and the reasons for enrolling the child. It also maps the participation of children in school hobby groups and other free time institutions.

Key words: hobby education, younger school age, public nursery, free time, free time activities, the role of upbringing outside education.

OBSAH

ÚVOD	9
TEORETICKÉ ZPRACOVÁNÍ PROBLÉMU	10
1 Zájmové vzdělávání a využívání volného času	10
1.1 Školní družina	12
1.1.1 Prezentace činnosti školní družiny	13
1.1.2 Legislativní vymezení školní družiny	13
1.1.3 Činnosti školní družiny	15
1.1.4 Spolupráce školní družiny s dalšími subjekty	20
1.2 Volný čas	20
1.2.1 Patologie volného času	21
2 Výchova mimo vyučování	23
2.1 Charakteristika mladšího školního věku	24
2.1.1 Zařízení pro výchovu mimo vyučování dětí mladšího školního věku	25
2.2 Rodina a systém výchovy ve volném čase	26
2.3 Funkce výchovy mimo vyučování	27
2.4 Požadavky na realizaci výchovy mimo vyučování	28
3 Zařízení v obci a regionu jakožto nabídka volnočasových aktivit	29
PRAKTICKÁ ČÁST	31
4 Cíl praktické části	31
4.1 Stanovení předpokladů	31
5. Použité metody	31
6. Popis zkoumaného vzorku	32
6.1 Charakteristika dětí	34
6.2 Charakteristika základních škol a jejich školních družin	35
6.2.1 Nabídka zájmových činností škol	36
6.3 Nabídka volnočasových aktivit v místě bydliště	40
7. Výsledky průzkumu a jejich interpretace	43
8. Shrnutí výsledků praktické části a diskuse	49
ZÁVĚR	51
NÁVRH OPATŘENÍ	52
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	53
SEZNAM PŘÍLOH	54

ÚVOD

Cílem mé bakalářské práce je porovnání činností školních družin v jednotlivých školách daného mikroregionu. Zaměřím se na způsob, jakým se odlišuje náplň činností školních družin na vesnici a ve městě. Chtěla bych zdůraznit, jak významnou úlohu hraje možnost nabídnout dětem nejrůznější účast v zájmových kroužcích. A v neposlední řadě se pokusím zachytit, do jaké míry zkoumané školy volnočasové aktivity skutečně organizují a naplňují.

Dle mého názoru je nutné si uvědomit, že v místech, kde existuje určitá konkurence školních zařízení, je pro rodiče spolehlivost a pestrost nabídky mimoškolních aktivit, které vyplňují volný čas jejich dětí, často rozhodujícím motivem pro výběr základní školy. Je samozřejmostí, že také školní družiny (dále ŠD) se snaží vytvářet příjemné a nekonfliktní prostředí s adekvátní nabídkou volnočasových aktivit, které by rodiče dětí oslovily a do určité míry tak ovlivnily jejich rozhodnutí umístit svého potomka právě do té určité školy. Není jistě překvapením, že základní školy věnují stále větší pozornost aktivitám tzv. výchovy mimo vyučování a neustále rozšiřují pravidelnou zájmovou činnost v různých kroužcích, z nichž je určitá část zřízena jako součást ŠD. Je však nutné konstatovat, že rozšiřování dalších organizovaných zájmových aktivit zasahuje někdy nepříznivě do vlastní činnosti školních družin. Odchody dětí na nejrůznější kroužky narušují vlastní činnost ŠD a pro vychovatelky je pak téměř nemožné kvalitně si naplánovat delší činnost.

Ve vlastním průzkumu daného problému se hodlám zaměřit na děti mladšího školního věku a jejich využití volného času v podmínkách, které jim škola a lokalita, ve které žijí, skýtá. Budu se snažit postřehnout jaké činnosti dávají děti největší prostor a na druhou stranu, co jim v místě jejich bydliště chybí. Vzhledem ke svému zaměstnání se budu věnovat analýze zkoumaných školních družin, jaké aktivity nabízejí a ze zjištěných poznatků hodlám navrhnout možnost zlepšení prestiže a atraktivity školních družin. Mou ambicí není, vzhledem k velikosti porovnávaného vzorku, vytvořit ucelený a zobecněný přehled dané problematiky, hodlám vytvořit pouze orientační obraz, který však, jak pevně doufám, bude ve svém důsledku odrazem reálné skutečnosti panující ve školních družinách v mnou zvoleném mikroregionu.

Motivací pro zpracování právě této problematiky pro mě byla především skutečnost, že sama pracuji jako vychovatelka ve školní družině. Velmi dobře jsem si uvědomovala, že způsob, jak efektivně a účelně obohatit a zpestřit aktivity dětí v naší školní družině, představuje provedení průzkumu, který získá informace přímo od samotných dětí a jejich rodičů.

TEORETICKÉ ZPRACOVÁNÍ PROBLÉMU

1 Zájmové vzdělávání a využívání volného času

Zájmové vzdělávání označuje činnost, při které je volný čas naplněn nějakou oblíbenou aktivitou, která může nabývat nejrůznějších podob. Zpravidla se odehrává v zařízeních určených k využívání volného času, tedy ve školních družinách a školních klubech. Nahlédneme-li do národního programu rozvoje vzdělávání v České republice, do tzv. Bílé knihy, můžeme se s pojmem „zájmové vzdělávání“ seznámit podrobněji.

Zájmové vzdělávání je souhrn výchovně vzdělávacích, poznávacích, rekreačních a dalších systematických, ale i jednorázových činností a aktivit, směřujících k účelnému a efektivnímu naplnění volného času a umožňujících získat vědomosti a dovednosti mimo organizovanou školní výuku. Plní funkci výchovnou, vzdělávací, kulturní, zdravotní (regenerační a relaxační), sociální a preventivní (MŠMT 2001, s. 54).

Z vyhlášky o zájmovém vzdělávání se mimo jiné můžeme dozvědět, jakým způsobem je možné zájmové vzdělávání uskutečňovat:

- a) příležitostnou výchovnou, vzdělávací, zájmovou a tématickou rekreační činností nespojenou s pobytem mimo místo, kde právnická osoba vykonává činnost školského zařízení pro zájmové vzdělávání,*
- b) pravidelnou výchovnou, vzdělávací a zájmovou činností,*
- c) táborem a další činností spojenou s pobytem mimo místo, kde právnická osoba vykonává činnost školského zařízení pro zájmové vzdělávání,*
- d) osvětovou činností včetně shromažďování a poskytování informací pro děti, žáky a studenty, popřípadě i další osoby a vedení k prevenci sociálně patologických jevů,*
- e) individuální práci, zejména vytvářením podmínek pro rozvoj nadání dětí, žáků a studentů, nebo*
- f) využitím otevřené nabídky spontánních činností (Vyhláška č. 74/2005 Sb., § 2).*

Již jsem poukázala na důležitost rozšiřování volnočasových aktivit v rámci základních škol, nyní bych se na tuto činnost zaměřila podrobněji. V rámci školy mohou fungovat různá zařízení, která se v duchu trendů moderní výchovy zaměřují na rozšiřování vlivu výchovného působení i mimo samotné vyučování. I když počátky aktivity škol v oblasti volného času můžeme vysledovat již v 19. století, nejpodstatnější kroky byly učiněny až ve druhé polovině století dvacátého. Zvýšená aktivita v oblasti rozšiřování volnočasových aktivit v rámci školy souvisí s poznáním, že pouze rodina nebo škola nemohou garantovat všestranný rozvoj žákovy osobnosti.

Není to chyba povinného vyučování jako takového, vzhledem k objemu vědomostí, které musí dítě obsáhnout, není jednoduše vždy možné žákovu osobnost všestranně rozvíjet. Je proto žádoucí, aby se část výchovného působení odehrávala také mimo samotné vyučování. V tomto smyslu se nejzřetelněji uplatňuje především školní družina a různé školní kluby.

(...) těžiště těchto zařízení spočívá hlavně u žáků prvního stupně. Následně se tyto aktivity začínají přesouvat spíše do individuální činnosti nebo do institucí, které jsou mimo školu. To jsou například domy dětí a mládeže, základní umělecké školy nebo různá dobrovolná sdružení (Hofbauer 2004, s. 76).

Je proto důležité nabízet a zachovávat pestrou paletu různých volnočasových aktivit, aby bylo možné lépe nacházet a rozvíjet zájmy a nadání dětí. Správně žáky motivovat, adekvátně je vést a nabízet jim vzory hodné následování je stejně důležité, jako jejich samotný talent rozpoznat. Volnočasové aktivity mohou v rámci školy probíhat v několika formách, každá z těchto forem s sebou nese pozitiva, ale také některé nedostatky. Jednou z nejběžnějších a nejrozšířenějších je forma hromadné výchovné práce mimo vyučování (...) *sem zařazujeme exkurze do různých vědeckých, technických, výrobních a kulturních institucí a třeba i do přírody (Jůva 1995, s. 81).*

Názornost je jedna z nejučinnějších pomůcek při poznávání, to si uvědomoval již učitel národů Jan Ámos Komenský, a my nemůžeme jinak než mu dát za pravdu. Pokud má dítě možnost vidět výrobu určitého produktu, pozorovat zvířata či rostliny, o kterých se píše na stránkách přírodopisu nebo mu je umožněno sáhnout si na roztodivné látky a materiály, získá samozřejmě o věci mnohem lepší představu. I zde však platí, že každá exkurze či poznávací akce má smysl pouze tehdy, je-li dostatečně připravená a adekvátně motivovaná, jen v takovém případě totiž může být pro děti přínosná a zajímavá.

Velmi oblíbenou a tudíž hojně užívanou formou volnočasové aktivity v rámci školy je také práce skupinová. *Tyto formy vycházejí ve většině případů z individuálních zájmů a podchycují malé skupiny jedinců, kteří jsou již motivováni, mají o věc zájem a tím ochotněji spolupracují, což vede k úspěchu v dané činnosti (Jůva 1995, s. 82).*

Děti se věnují tomu, co je skutečně zajímavá, jsou tudíž pozitivně motivovány a díky práci v menší skupině mají více prostoru k vlastnímu prosazení i případným dotazům. Formou nejrůznějších kroužků děti pronikají hlouběji ke kořenům svého zájmu.

Výchovné práce ve škole mohou mít také individuální podobu. V tomto případě se jedná o osobní přístup k žákovi a podporu jeho, často nadprůměrných, schopností a talentu. Pro úspěšné uplatnění individuálního typu výchovné práce s žákem je samozřejmě nadmíru důležitý přístup a zájem pedagoga či vychovatele o dítě.

Vyžaduje si výraznou ochotu a obětavost z jejich strany, ale odměnou jsou jistě nejen významné pokroky v žákově talentu, ale také posílení vzájemné důvěry. Pokud dítě chová k pedagogovi důvěru, je mnohem pravděpodobnější, že se mu v případě problémů svěřívá a on tak může častokrát zabránit pozdějším výrazným problémům.

1.1 Školní družina

Když se trochu zamyslíme nad samotným pojmem, jistě nám neuniknou zřejmé skutečnosti. „Družina“ nám asociuje určitou organizovanou skupinu osob a přízvisko „školní“ nás pouze ujistí, že tato skupina působí v rámci nějakého školního zařízení. Tato logická dedukce je jistě správná, ale pro moji práci příliš strohá, aby si mohla osopovat právo stát se konečnou definicí uvedeného pojmu. Je tedy nutné školní družinu představit mnohem podrobněji.

Je to nejrozšířenější zařízení určené pro výchovu mimo vyučování. Pod dohledem vychovatelů zde děti tráví čas od konce vyučování do doby, kdy se vracejí do svých domovů. Po tomto konstatování si však nemůžeme myslet, že školní družina představuje jakousi úschovnu, která pouze pečuje o děti, dokud se jejich rodiče nevrátí ze zaměstnání. Družina bezesporu sociální funkci plní, ale zajišťuje navíc dětem také adekvátní relaxaci, rozvíjí jejich zájmovou činnost, posiluje společenské vazby v kolektivu a snaží se také dětem vštěpovat mravní ideje a návyky, které naše společnost vyžaduje a uznává.

V dnešní době rodiče při výběru školy pro své potomky často nehledí pouze na samotné principy a filosofii výuky, ale často se zajímají také o úroveň a nabídku aktivit v rámci školní družiny. *Rodiče mají právo vědět, co jejich děti budou v družině dělat, jakými činnostmi se budou zabývat, jaké plánované aktivity je obohatí, jak přispějí k rozvoji jejich dispozic* (Hájek, aj. 2007, s. 9).

Pobyť ve školní družině není pro dítě povinný tak jako školní docházka, je tedy pouze na zvážení jeho zákonných zástupců, zda dítě do školní družiny přihlásí. Družiny se proto musí profilovat takovým způsobem, aby rodiče k takovému kroku inspirovaly či je od něho alespoň neodradily. Nepodcenit přípravu. Tak jako každá politická strana se snaží originální kampaní oslovit co nejvíce voličů, s trochou nadsázky se musí i školní družina prezentovat tak, aby byla pro rodiče a jejich potomky dostatečně atraktivní. Prostředkem pro takovou prezentaci družiny se stává Školní vzdělávací program (dále jen ŠVP). Tvorbu ŠVP školní družiny není možné zanedbávat, Bedřich Hájek o něm dokonce mluví jako o „náborového dokumentu“ pro rodiče a jejich děti.

Dobře zpracovaný program zájmového vzdělávání školní družiny má přispět k cílenému ovlivňování volného času žáků, omezit nahodilost a stereotypnost ve volbě námětů. Celkově má zvýšit prestiž družiny v očích veřejnosti jako důležitého výchovně vzdělávacího činitele (Hájek, aj. 2007, s. 17).

1.1.1 Presentace činnosti školní družiny

Školní družina, byť je zpravidla součástí školy, představuje v jistém slova smyslu specifický svět. Obraz školní družiny je samozřejmě do určité míry ovlivněn a určován filozofií školy samotné, ale také je utvářen ze svých jedinečných požadavků a potřeb, které mu pomáhají plnit řadu specifických funkcí. Výsledný obraz školní družiny je pak pestrou mozaikou skládající se z priorit, které zastává vedení školy, z postojů jednotlivých pedagogů a vychovatelů i z počtu a sociálního složení dětí. Svoji roli v celkovém vnímání školní družiny sehrává také takřkajíc pohled zvenčí, tedy zpětná vazba od rodičů i širší veřejnosti.

Významnou součástí jsou dojmy rodičů z přímého styku s vychovatelkami, stejně důležitá je veřejná prezentace výsledků činnosti dětí z oddělení školní družiny, popularizace jednotlivých činností v médiích, ale i to, jak děti o družině doma mluví, co doma předvádějí jako výsledek práce v družině nebo jakou výtvarnou práci či výrobek si přinesou (Hájek, Pávková, aj. 2007, s. 77).

Dojem, který činnost školní družiny vyvolává nelze podceňovat. Zamyslíme-li se nad tím, co utváří celkový obraz naší osobnosti, musíme odpovědět, že je to interakce s okolím. To, jak nás vidí a vnímají ostatní lidé, dotváří naši celkovou osobnost. Stejný princip pak můžeme přenést na jakoukoli instituci. Nestačí, jak se vnímá a prezentuje ona sama, reálný a nezakreslený obraz o své činnosti získá až interakcí s dalšími subjekty, v tomto případě rodiči a dětmi.

Družina by měla usilovat o prostor přístupný i rodičům, kde by mohla vystavovat své práce. Vyvrcholením prezentace družiny pro rodiče jsou besídky či slavnosti. Významným ozvláštňením práce školní družiny je účast rodičů či dalších dospělých osob na některých aktivitách ((Hájek, Pávková, aj. 2007, s. 80, 81).

1.1.2 Legislativní vymezení školní družiny

Činnost a samotná podoba školní družiny jsou také legislativně ošetřeny v Metodickém pokynu k postavení, organizaci a činnosti školních družin, který vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. V tomto dokumentu o sedmi článcích je upřesněno a vymezeno například samotné poslání školních družin, jejich řády, dále organizace a činnost ŠD, či

popsáno žádoucí prostředí. Další legislativní vymezení nalezneme také ve vyhlášce č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání. Některé články ze jmenovaných dokumentů bych zde ráda rozvedla podrobněji. Hned v prvním článku „Metodických pokynů“ jsme upozorněni, že školní družina není vyučováním, a má proto svá specifika, která ji od školního vyučování odlišují. Musíme si tudíž všimnout poněkud jiných kritérií, a při následném hodnocení vycházet z požadavků a zásad pedagogiky volného času. Další část se zabývá činností školní družiny a dobou, kdy se tato činnost odehrává.

Mimo činnosti výchovně vzdělávací plní ŠD (zejména z pohledu části rodičů) částečně také funkci sociální, tzn. dohled nad žáky po určitou dobu před nebo po skončení školního vyučování. ŠD pracuje v kontextu dalších subjektů nabízejících aktivity výchovy mimo vyučování (zájmové kroužky škol, zájmové útvary domů dětí a mládeže, schůzky dětských organizací, výuka v základních uměleckých školách atp.). Činnost ŠD je vymezena dobou bezprostředně před nebo po školním vyučování a odchodem žáků domů nebo za jinými mimoškolními aktivitami. ŠD může být v provozu i o prázdninách, či ve spolupráci s dalšími subjekty organizuje akce i ve volných dnech, kdy neprobíhá školní vyučování (MŠMT 2002).

Nemalou důležitost představuje také otázka, kdo se účastní činnosti ve školní družině. Již vzpomínaná vyhláška Ministerstva školství z roku 2005 shrnuje tuto problematiku do pěti bodů, v nichž zdůrazňuje, že činnost družiny je přednostně určena pro žáky prvního stupně základní školy, přesto mohou být k pravidelné denní docházce přijati také žáci druhého stupně nebo žáci gymnázia. Do činnosti družiny mohou být zapojeny také děti, které nejsou běžně přijaty k pravidelné docházce do družiny. Necháme-li promluvit přímo literu zákona, dozvíme se, jaká kritéria tedy o přijetí žáka do školní družiny rozhodují: *O přijetí účastníka k činnosti družiny ve formě uvedené v § 2 písm. b) se rozhoduje na základě písemné přihlášky; její součástí je písemné sdělení zákonných zástupců účastníka o rozsahu docházky a způsobu odchodu účastníka z družiny (Vyhláška č. 74/2005 Sb., § 9, odst. 4).*

Velmi důležitou součástí legislativního vymezení školní družiny je také způsob organizace. Žáci se dělí do jednotlivých oddělení, přičemž počet účastníku v jednom oddělení nemá přesáhnout tři desítky.

Vyhláška pamatuje také na případ, kdy mohou být součástí takového oddělení žáci se zdravotním postižením: *Je-li oddělení tvořeno pouze žáky se zdravotním postižením, je počet žáků v oddělení shodný s počtem žáků ve třídě školy samostatně zřízené pro tyto žáky podle zvláštního právního předpisu. V oddělení lze individuálně integrovat nejvýše 5 účastníků se zdravotním postižením (Vyhláška č. 74/2005 Sb., § 10, odst. 3,4).*

Co se týká počtu možných účastníků na jednoho pedagogického pracovníka, počet stanovuje ředitel v závislosti na vykonávané činnosti s ohledem na bezpečnost. Také činnost družiny je legislativně podchycena. V již několikrát zmiňované vyhlášce o zájmovém vzdělávání nalezneme šest bodů, které činnosti a úkoly ŠD shrnují. Pro ucelený přehled jsem si dovolila výše zmíněné body citovat, podrobněji se k činnosti družiny vyslovím v následující kapitole.

(1) Družina poskytuje zájmové vzdělávání žákům jedné školy nebo několika škol.

(2) Družina vykonává činnost ve dnech školního vyučování a o školních prázdninách. Po projednání se zřizovatelem může ředitel přerušit činnost družiny v době školních prázdnin.

(3) Družina může vykonávat činnost pro účastníky, nebo účastníky a jejich zákonné zástupce, i ve dnech pracovního volna.

(4) Družina organizuje zájmové vzdělávání především pro účastníky přihlášené k pravidelné denní docházce.

(5) Činnost družiny se uskutečňuje formami uvedenými v § 2 písm. a), b) a f).

(6) Družina umožňuje účastníkům odpočinkové činnosti a přípravu na vyučování (Vyhláška č. 74/2005 Sb., § 8).

1.1.3 Činnosti školní družiny

Školní družina poskytuje dětem široký prostor k realizaci, vyplňuje jejich volný čas, vzdělává je, pečuje o ně a posiluje sociální vazby v kolektivu. Ani tento výčet však není konečný, široké spektrum funkcí školní družiny můžeme lépe přehlédnout, zařadíme-li si je do několika skupin, jako je tomu v Metodickém pokynu MŠMT.

První skupinu můžeme nazvat „Odpočinkové činnosti,“ ty si kladou za cíl odstranit u žáka únavu z denního režimu. Děti jednak mohou relaxovat přímo na lůžku, žíněnce či dalším prostoru uzpůsobeném k odpočinku. Vítanou možností představuje také poslech nebo hraní tzv. „klidových her,“ které nejsou náročné pro motoriku a nevyžadují ani výraznou myšlenkovou aktivitu. Odpočinkovou činností není možné zanedbávat, neboť je výraznou součástí psychohygieny.

Další skupinou jsou činnosti rekreační. Nejsou totožné s předcházející skupinou, převažuje v nich aktivní odpočinek, který je pohybově náročnější než pasivní relaxace. Aktivita žáků bývá výraznější, často se spontánními projevy, které v tomto případě nepředstavují rušivý element.

Výraznou skupinu reprezentují taktéž zájmové činnosti. Ty plní hned několik podstatných funkcí. Budují a rozvíjí žákovu osobnost a slouží tak k jeho seberealizaci, navíc

přispívají k zdokonalování jeho schopností a dovedností. Probíhat mohou v rámci skupiny i formou individuální činnosti. Co se obsahu činnosti týká, jsou hranice takřka neomezené.

Poslední skupinu tvoří tzv. přípravy na vyučování. Tato činnost je specifická v tom smyslu, že není legislativně stanovena jako povinná součást školní družiny. *Může mít některou z následujících forem: vypracovávání domácích úkolů pouze se souhlasem rodičů (...). Při vypracovávání písemných domácích úkolů vychovatelka žákům úkoly neopravuje, pouze vyzve k vyhledání chyby, opravení a zdůvodnění; zábavné procvičování učiva formou didaktických her (včetně řešení problémů), ověřování a upevňování školních poznatků v praxi při vycházkách, exkurzích a dalších činnostech; získávání dalších doplňujících poznatků při průběžné činnosti ŠD (např. vycházky, poslechové činnosti, práce s knihou a časopisy), (MŠMT 2002).*

Odpočinkové činnosti

Denně nás zaměstnává řada psychicky i fyzicky náročných úkolů, stresu a únavě z nich se nevyhnou dokonce ani děti. Aby žák dokázal těmto nepříznivým vlivům čelit a zároveň dosahovat žádoucích pracovních či studijních výkonů, je nadmíru důležité, aby mohl adekvátním způsobem odpočívat. Byť běžně odpočinek nepovažujeme za činnost, která by vyžadovala náročnější průpravu, musíme na tomto místě zdůraznit, že umění kvalitního odpočinku není pro každého takovou samozřejmostí. Z tohoto důvodu je jedním ze stěžejních úkolů výchovy mimo vyučování způsob vhodné relaxace dětem představit.

Odpočinkových činností je celá řada, jejich společným jmenovatelem je však poklidný fyzicky a psychicky nenáročný průběh. Cílem je zbavit dítě únavy z vyučování a navodit u něho příjemný pocit. Pokud žákovi není dopřán kvalitní odpočinek, velmi brzy se u něho dostaví pokles studijní výkonnosti, často spojený s apatií a celkovým nezájmem. Musíme brát také v úvahu, že každý jedinec má vypěstovanou rozdílnou odolnost proti únavě a tím i různé požadavky na množství odpočinku. Svoji roli, krom žákovy individuality, navíc hraje také věk účastníků, denní doba a také náročnost předešlé činnosti (tedy výuky). *Ve školní družině se zařazují ráno (pro žáky, kteří přicházejí časně) a po obědě, podle potřeby se zařazují i během dne. Vychovatel dbá na to, aby probíhaly v příjemném, nehlukném a bezkonfliktním prostředí (Pávková, aj. 2002, s. 88, 89).*

Vychovatel může vybírat z celé škály různorodých odpočinkových činností. Zvolené aktivity jsou vždy odvislé od konkrétní situace a rozhoduje do určité míry hlavně zkušenost a fantazie vychovatele, ke které činnosti se přikloní. Není proto logicky možné, a vlastně ani nutné, snažit se zde podat vyčerpávající přehled, plně postačí zmínění několika nejběžnějších

odpočinkových aktivit. V první řadě můžeme uvést klid na lůžku, pohovce, žínkách spojený například s nenáročným relaxačním cvičením. Dále hraní nejrůznějších stolních her nebo četba. Pozitivně se osvědčuje také poslech nahrávek nebo krátké sledování televize. Příjemnou odpočinkovou činností bývá vzájemné vyprávění na určité téma, například popis zážitků z prázdnin, ze společné exkurze, shlédnutého filmu apod.

Rekreační činnosti

Pod pojmem rekreační činnosti si můžeme představit výrazné pohybové aktivity. Tyto aktivity probíhají nejčastěji outdoorově, a to jak hromadně, tak v jistých případech také podle individuálních potřeb jedinců. Při hromadných rekreačních činnostech se nejvýrazněji uplatňují pohybové kolektivní hry jako například fotbal, házená a další sporty. Obvyklé jsou taktéž vycházky, turistické výlety spojené s nejrůznějším záměrem.

V rámci rekreace by měli žáci denně mít příležitost k činnostem podle vlastního přání. Zvláště u mladších dětí jsou spontánní pohybové činnosti fyziologického hlediska velmi účinné, vyhovují jejich potřebě pohybu a mají velký kompenzační význam. Nedostatek rekreačních činností v režimu dne nebo předřazování přípravy na vyučování je velkým zdravotně-hygienickým i pedagogickým prohřeškem (Pávková, aj. 2002, s. 87).

Je jistě chybou, že pohybové aktivitě se věnuje neúměrně méně času oproti jiným zpravidla statickým činnostem. Na tento rozšířený „nešvar“ upozorňují autorky knihy Optimalizace denního režimu žáků mladšího školního věku, *děti tráví ve škole až osm hodin denně kdežto pohybové aktivitě jsou věnovány zpravidla 2 hodiny tělesné výchovy týdně* (Krejčí, Baumeltová 1999, s. 7).

Pohyb je jedním z nejpřirozenějších a zároveň nejzdravějších projevů lidského organismu, je proto žádoucí, aby se vychovatelé v rámci školní družiny snažili handicap školních pohybových činností vyrovnat a zapojovat tak nejrůznější rekreační aktivity do svého programu. Vychovatel se může zaměřit na nejrůznější cviky podporující u žáků správné držení těla, nebo užít uvolňovací cviky pro odstranění ztuhlosti končetin. Doporučuje se také zdravotní a kondiční gymnastika. Výše zmíněné činnosti lze bez větších obtíží provozovat v interiéru školní družiny. Pokud tomu však povětrnostní podmínky dovolí je nejideálnějším prostorem k provozování rekreačních aktivit příroda (školní zahrada, park atd.). V tomto případě se spojí ideální podmínky: čerstvý vzduch a pohybová aktivita. Závěrem opět zdůrazňuji, že se jedná pouze o drobný výčet všemožných aktivit, který by ve svém plném znění mohl obsáhnout i několik stran.

Zájmové činnosti

Mezi aktivity školní družiny se po právu řadí také zájmové činnosti. Ty umožňují dětem nejlépe rozvíjet schopnosti a nacházet tak často i cestu k vlastnímu uplatnění. Aktivity vychází ze zájmů a preferencí samotných dětí, tím pádem se zmenšuje riziko odmítání či „sabotování“ činnosti z jejich strany.

Pokud jsem v dvou předchozích kapitolách hovořila o širokém záběru zmíněných aktivit, v tomto případě to platí dvojnásob. Zájmové činnosti jsou natolik pestré a mnohotvárné, že jejich vyčerpávající přehled v podstatě neexistuje, proto abychom si vytvořili alespoň rámcovou představu je nutné jednotlivé činnosti zařadit do několika podskupin. Možností řazení existuje celá řada, já využila kategorizaci, kterou v „Pedagogice volného času“ uvádí Jiřina Pávková.

První okruh představují zájmové činnosti společenskovední. Ty vedou dítě k poznání společnosti jako takové. Seznamují žáka s jejími zákonitostmi, vývojem a historickými souvislostmi. Snaha směřuje k cíli vytvořit u dětí povědomí o vlasti, národu a jeho tradici. Důraz by měl být kladen na seznámení se s lidovými zvyky, poznávání významných osobností ze svého regionu a také návštěvu rozličných památek. Řadíme sem také zdůrazňování úlohy rodiny, úcty k rodičům a pěstování žádoucích mravních a morálních vlastností.

Zájmové činnosti pracovní-technické. Tyto aktivity vedou k zdokonalování motorických schopností žáků. Poskytují nejenom teoretické znalosti o postupu, ale i jeho praktickou využitelnost. Práce s nejrůznějšími materiály dětem pomáhá lépe pochopit principy konstrukce a význam odborné kvalifikace v nejrůznějších oborech. Děti mohou pracovat se stavebnicemi, modelovat, provádět drobné opravy či připravovat pokrmy. Díky těmto zkušenostem se seznámí s různými profesemi a poznají co je jejich náplní.

Okruh přírodovědných zájmových činností. Tato kategorie obrací pozornost k přírodě, která nás obklopuje. Snaha vštípit dětem lásku k fauně a flóře, která se pod nerozvážnými kroky člověka povážlivě tenčí, je úkolem stěžejním i vzhledem k samotné lidské budoucnosti. Aby žák pochopil, že přírodu je potřeba chránit a pečovat o ni, musí jí nejprve dobře poznat. Nemůžeme mít vztah k něčemu, co neznáme nebo čemu nerozumíme, proto je důležitá osobní, reálná zkušenost. Dítě by mělo mít možnost pozorovat růst květin, seznamovat se s různými živočichy, potěškat roztodivné přírodniny či obejmout mohutné stromy. Chovatelství a pěstitelství dává dětem radost, ale také pocit zodpovědnosti za něco a někoho jiného. Práce s naučnou literaturou, exkurze do speciálních zařízení, besedy s odborníky to vše v dětech buduje povědomí o živém světě kolem nás.

Zájmové činnosti esteticko-výchovné se zaměřují na kultivaci ducha a vkusu žáka. Zahrnují oblast výtvarného umění, hudby i literárně-dramatické činnosti. Vytváření estetického vztahu ke skutečnosti, hledání a vidění krásy ve svém okolí. Vytváření ilustrací, obrazů nejrůznějšími technikami a postupy. Z oblasti hudby je to zpěv poslech, ale také hra na hudební nástroje nebo tanec. Pokud se zaměříme i na oblast literárně-dramatickou jde o: *cvičení smyslového vnímání, paměti, tvořivosti, rozvoj komunikativních dovedností (verbální i neverbální), poslechová činnost, práce s knihou, s dětskými časopisy, psychomotorické hry a cvičení, hry na soustředění pozornosti* (Hájek, Pávková, aj. 2007, s. 109–113).

Do této oblasti řadíme také okruh tělovýchovných, sportovních a turistických zájmových činností. Tedy nejrůznější kondiční a zdravotní cvičení. Sportovní hry, turistiku a nespočet dalšího sportovního vyžití.

Sebeobslužné a veřejně prospěšné činnosti

Nakonec zmíním také tzv. sebeobslužné a veřejně prospěšné činnosti. *Sebeobslužné činnosti vedou žáky k samostatnosti v péči o vlastní osobu a osobní majetek* (Pávková, aj. 2002, s. 102). Jedná se tedy o vytvoření návyků jak správně pečovat o své tělo a jak fungovat ve společnosti, do níž se dítě narodilo.

Pod pedagogickým dohledem si dítě vštěpuje základní hygienické návyky, stejně jako například vhodný způsob odívání. Starost o vlastní tělo nesmíme podceňovat, návyky které si dítě osvojí, s ním putují celý život a jsou-li vhodné, zajišťují mu zdraví a životní stabilitu. Podstatnou součástí je také osvojování si návyků společenských. Přiměřené chování k osobám různého věku, dostatečná úcta k autoritě, ale i dovednost sebeprosazení jsou důležitou složkou žákovy osobnosti. Také schopnosti vést dialog a komunikovat s ostatními lidmi je společenskou dovedností, bez jejíhož zvládnutí se neobejdeme. Veřejně prospěšnou činnost dělíme do dvou skupin:

1. *Činnosti konané ve prospěch menší skupiny osob, které žáci většinou dobře znají (rodina, školní třída, školní družina aj.).*
2. *Činnosti konané ve prospěch větší skupiny, jejichž členy žáci osobně neznají (děti v mateřské škole, dětském domově, všichni žáci školy...) nebo ve prospěch velkých společenských skupin (obyvatelé města či země),* (Pávková, aj. 2002, s. 102).

1.1.4 Spolupráce školní družiny s dalšími subjekty

Školní družina není zatoulaným ostrovem v moři, který by si žil vlastním životem a neohlížel se na okolí. Je společenskou institucí, která plní řadu sociálních a výchovných funkcí a činí tak ve spolupráci s dalšími subjekty.

V první řadě musí družina zkonsolidovat své snažení se zákonnými zástupci svých svěřenců. Spolupráce s rodiči by měla být trvalou, nedílnou a především pravidelnou činností. Stejně jako rodiče chtějí znát studijní výsledky svého potomka, měli by se zajímat také o jeho aktivitu ve školní družině. Pokud rodič nejeví o školní družinu větší zájem a bagatelizuje její význam, mohou tím u svého potomka vzbudit zdání, že se zde nemusí snažit ani správně chovat, protože na tom jednoduše nezáleží. Takový přístup je samozřejmě velmi nešťastný, protože dětem bere důvod snažit se. Na vychovatele, tím pádem klade mnohem větší nároky jakým způsobem takového žáka motivovat. Školní družina, by nemohla správně plnit své funkce bez vzájemné interakce s třídními učiteli. *Každý den družina spolupracuje s třídními učiteli, např. při předávání dětí, konzultaci nad výchovnými problémy, plánování tematických vycházek jako doplňku k učivu* (Hájek, Pávková, aj. 2007, s. 75).

Družiny mohou dále spolupracovat s nejrůznějšími zájmovými sdruženími, které se nacházejí v jejich blízkosti. Takových sdružení existuje nespočet, mohou to být například hasiči, ekologové, chovatelé, různé sportovní skupiny apod.

Tyto spolky se dětem snaží přibližovat svoji činnost formou besed a přednášek, nebo také organizovat různé soutěže a poznávací dny, zprostředkovávat návštěvu svého sídla (vybavení, sbírek ...).

Pokud se školní družina nachází ve větším městě, může spolupracovat také s dalšími výchovnými zařízeními pro volný čas dětí a mládeže, především s domy dětí mládeže nebo stanicemi zájmových činností. Častá a vítaná je také spolupráce s knihovnami, muzei, galeriemi atd. *Všechny nadstandardní aktivity školní družiny je nutné předem ohlásit vedení školy, nebo je zahrnout do měsíčního plánu* (Hájek, Pávková, aj. 2007, s. 76).

1.2 Volný čas

Ačkoli pojem volný čas představuje termín velmi frekventovaný a poměrně srozumitelný, pokládám za nutné, vzhledem k tématu své práce, tento termín co nejpřesněji vyložit a upřesnit. Jedna z mnoha definic, které máme k dispozici, pochází od profesora Jana Průchy, ten charakterizuje volný čas jako: *Čas, s kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů* (Průcha, aj. 2008, s. 27).

Samotný volný čas pak můžeme chápat dvojím způsobem. Jednak v negativním slova smyslu, jako čas, který představuje úsek dne, jenž nám po splnění všech pracovní či studijních úkonů a naplnění základních lidských potřeb zůstal nevyužit, anebo můžeme hovořit o pozitivním volném času. V tomto případě vnímáme volný čas jako svobodný prostor, který není limitován řádem ani povinností a každý jedinec s ním tak může volně nakládat a dle svého uvážení se v něm určitým způsobem realizovat.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že volný čas je časem, který může člověk svobodně vyplňovat činnostmi, jenž nejlépe odpovídá jeho zájmům a profesnímu či sociálnímu zaměření.

Je to činnost, do níž člověk vstupuje s očekáváním, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí, které mu přináší příjemné zážitky a uspokojení. Jako hlavní funkce volného času se uvádějí: odpočinek (regenerace pracovní síly), zábava (regenerace duševních sil), rozvoj osobnosti (spoluúčast na vytváření kultury), (Hofbauer 2004, s. 13).

1.2.1 Patologie volného času

Volný čas nám dává na jedné straně velký prostor k pozitivnímu ovlivňování dětí, ale současně se může stát i rizikovou oblastí, jestliže volný čas jedince není správně zaměřen. Žák prvního stupně mívá zpravidla k dispozici, například vzhledem k menší náročnosti učiva a tudíž nižším nárokům na studijní přípravu, poměrně rozsáhlý prostor volného času. Organizaci volného času dětí mladšího školního věku zajišťují z větší části dospělí, ne však bezvýtku, *jedinec tohoto věkového období má určité tendence a možnosti nakládat sám se svým volným časem podle svého rozhodnutí. Organizace vlastního volného času je velmi náročná činnost a žák, který je ponechán v této oblasti sám sobě, může tento čas trávit nejen neproduktivně, ale přímo škodlivě. Dohled dospělých nad organizací a náplní volného času je velmi nutný* (Spousta 1994, s. 31).

Děti tráví svůj volný čas ve velmi pestrém a různorodém prostředí a vyplňují ho rozličnými činnostmi. I zde můžeme operovat s pojmy pozitivního a negativního využití volného času. Pokud děti tráví volné chvíle v rámci nějaké společenské organizace a instituce jako je škola či zájmový kroužek jedná se jistě o pozitivní využití volného času, které děti inspiruje a rozvíjí jejich zájmy a nadání. Pravdou však je, že poměrně velké množství dětí tráví volný čas bez jakéhokoli řádu a dostatečného dohledu, navíc často na místech pro dítě nepříznivých a nevyhovujících, jako jsou městské ulice a jejich zákoutí. Toto neadekvátní využívání volného času, pro něž se s trefnou přesností vžilo označení „poflakování“, ve svém důsledku často znamená nejen plýtvání volným časem, ale vede často přímo k jeho zneužívání, k páchání škody na cizím majetku či na vlastním těle například požíváním

omamných látek. Je tedy v zájmu nejenom rodičů a pedagogických pracovníků, ale celé společnosti, aby byl volný čas dětí využíván způsobem co nejpříznivějším, který vyhovuje jak potřebám dětí tak společenským a morálním požadavkům společnosti.

Byť v organizaci volného času dětí hraje primární úlohu rodina, nemůže si myslet, že dokáže bezesbytku naplnit veškeré potřeby dětí. *Rodina ale nemůže uspokojit potřebu dětí sdružovat se ve skupinách vrstevníků, chybí ji i potřebné materiální vybavení a odborná kvalifikace a často se zde promítá nedostatek času rodičů* (Pávková, aj. 2002, s. 14).

Kvalitní využívání volného času tak nepředstavuje pouze způsob jak děti „někam uklidit“ a dopřát si tak zaslouženou chvíli oddechu, ale slouží také jako primární prevence. Stejně jako od mládí velmi dobře víme, že je mnohem lepší nachlazení předcházet, než ho následně léčit, tak si také musíme uvědomit, že je mnohem účinnější negativním návykům dětí předcházet než je později, často pouze za pomoci odborníků složitě napravovat a odstraňovat.

Dobře fungující středisko volného času (družina, základní umělecká škola nebo třeba skautský oddíl) tak našim dětem pomohou nejen vyhrát nad nudou, ale nabízejí zajímavou alternativu ke zmíněným lákadlům (Těthalová 2003).

Je nutné si uvědomit, že možnost drogové závislosti, gamblerství či různých forem agrese, představuje reálný problém dnešní společnosti a může se týkat dětí napříč všemi sociálními vrstvami. Dle Bedřicha Hájka jsou skupiny dětí, u nichž je riziko k sociálně patologické činnosti nejvýraznější tyto:

- děti bez zájmu,
- děti, které sice navštěvují některé organizované zájmové činnosti, většinou na přání rodičů, ale neztotožňují se s nimi (Hájek, aj. 2008, s. 192).

Rozdílné postoje k volnočasovým aktivitám:

- děti a mladí lidé jsou plně zainteresováni na zhodnocování svého volného času, uspokojují své zájmy a využívají podněty, které přicházejí od nich samých,
- s volnočasovými aktivitami a institucemi vstupují do příležitostných podnětných vztahů, ale i do konfliktů,
- pozitivní volnočasové aktivity je vůbec neoslovují a nemotivují (Hájek, aj. 2008, s. 8).

2 Výchova mimo vyučování

Jak již jsem výše zdůraznila, výchova dětí v jejich volném čase je velmi pestrá, různorodá a podílí se na ní celá řada institucí. Je proto žádoucí blíže si tuto činnost specifikovat. K tomu nám poslouží, vymezíme-li si samotný pojem výchova mimo vyučování.

Pro jednu z četných definic můžeme sáhnout k Jiřině Pávkové, která tento pojem vymezuje takto: *Výchova mimo vyučování probíhá mimo povinné vyučování, mimo bezprostřední vliv rodiny, je institucionálně zajištěná a uskutečňuje se převážně ve volném čase* (Pávková, aj. 2002, s. 37).

Výchova mimo vyučování tak představuje pedagogicky řízené využívání volného času, které děti obohacuje a pomáhá jim rozvíjet jejich zájmy a dovednosti. Výchova mimo vyučování je podstatná mimo jiné také z hlediska psychohygieny, tedy schopnosti upevňovat si své duševní zdraví a chránit si ho před škodlivými vlivy okolí. Pěstování duševně vyrovnané osobnosti žáka by mělo být její nedílnou součástí. Uvědomíme-li si jak silně tíhne dnešní společnost k vytváření konkurenčního a dravého prostředí, s kterým se nesetkává pouze dospělý jedinec v zaměstnání, ale často již žák ve školní třídě, je nutné od dětství v jedinci pěstovat schopnost vyrovnat se s tlaky svého okolí vytvořením si zdravého a realistického sebepojetí. Ani schopnost kvalitního odpočinku není pro každého vrozenou samozřejmostí a i zde tak může pedagogické řízení relaxace přispět k psychické pohodě a zvýšení pracovních a studijních výkonů žáka.

K celé řadě dalších funkcí výchovy mimo vyučování se podrobněji vyslovím v následující kapitole, na tomto místě bych ještě ráda zdůraznila důležitost vytvoření husté sítě institucí zabývajících se vyplňováním volného času. I když takovýchto zařízení již dnes existuje celá řada, jsou často pro řadu dětí, ať již z důvodů dopravních nebo sociálních, těžko dosažitelné. Možnost nápravy či zmírnění této situace tkví ve snaze rozšířit funkce školy právě do oblasti naplňování volného času. Proč je tato cesta tou správnou možností nám osvětluje tzv. Bílá kniha: *Škola existuje téměř v každé obci, je tedy pro děti a jejich rodiče nejpřirozenějším a nejdostupnějším místem. Aby měla pro žáky osobní význam a byla pro ně smysluplná, musí poskytovat mnoho příležitostí, podnětů a lákadel v nejrozmanitějších oborech činnosti, aby o nich žáci vůbec věděli, mohli se o ně zajímat a pak si vybrat* (MŠMT 2001, s. 54)

2.1 Charakteristika mladšího školního věku

Mladší školní věk je v mnoha ohledech přelomovým obdobím v životě každého dítěte. Začíná povinná školní docházka, která do značné míry ovlivní budoucí léta. Zatímco do této doby byla náplní většiny času dítěte hra, nyní je vytlačována školními povinnostmi. Dítě se učí přizpůsobovat se řádu a přijmout skutečnost, že své momentální tužby musí potlačit. Sedět klidně ve školní lavici a desítky minut se soustředit a vypudit z myšlenek tu dětem tolik vrozenou touhu po hře a kontaktu s ostatními vrstevníky. Některé děti přijmou novou situaci vcelku snadně, u jiných může adaptace na tyto podmínky trvat i několik měsíců.

Psycholog Pavel Říčan o tomto období hovoří jako o poměrně klidném, nebouřlivém a šťastném věku. Není sice zcela bezkonfliktní a najde se v něm také řada třecích ploch, jenž se mohou stát zdrojem problémů, ty však nedosahují vyhrcovenosti typické pro následující období pubescence či adolescence. *Dítě i teď prochází těžkostmi a zmatky, divočí a pláče, hraje si a sní (...). Rozhodující však je, že prostředkem k tomu všemu je pro ně jednoznačně škola a školní práce, která je má vyzbrojit na cestu k těmto nejvyšším metám* (Říčan 2006, s. 14).

Mladší školní věk bývá obvykle vymezen mezi šestým (sedmým) až jedenáctým (někdy dvanáctým) rokem našeho života. Zatímco spodní hranice je zcela evidentní a souvisí s nástupem do školy, horní hranice si zaslouží podrobnější komentář. Nutno nejprve poznamenat, že tato hranice není nikterak ostrá, přesto však označuje období, kdy dochází k určitým změnám. A to jednak v proměně rázu samotného školního vzdělávání a jednak v předtuše nástupu psychologických a biologických změn. Je to jako jízda na závodní dráze, dítě v mladším školním věku se učí logicky myslet, zdokonaluje své motorické schopnosti, začíná chápat princip konverzace a velmi rychle si rozšiřuje slovní zásobu. Aktivní slovní zásoba postupně vzroste až na pět tisíc slov a porozumět dokáže dítě ještě většímu množství. Touha poznávat, pochopit a vědět se stává záměrnou a účelnou.

Podivné hieroglyfy na stránkách se mění v písmena, slova a celé věty. Školákovi se otevře svět knihy, který ještě rozjitří jeho již tak pompézní svět fantazie. Realistické rysy dostanou také časoprostorové skutečnosti, zatímco u předškoláků je vnímání času značně zjednodušené, dítě v mladším školním věku již chápe a co znamená „za hodinu“ „za rok“. Dítě v tomto věku je také poprvé pevně včleněno do konstantní skupiny. Nejedná se však ještě o plně organizovanou skupinu se složitými sociálními vazbami.

Po celý mladší školní věk se třída jako skupina postupně strukturuje. Postupně dochází k vytváření výrazné kamarádské solidarity a ustupování autority a vlivu učitele (Říčan 2006, s. 153).

Po výše uvedeném je jisté, že pro toto období je určující školní docházka. Právě ta má na děti největší vliv a do značné míry ovlivní jejich další vývoj. Je proto nutné, aby škola nebyla pouze institucí, která se snaží děti po okraj naplnit nepřehledným souborem vědomostí, ty doby jsou snad nenávratně pryč. Učitelé a vychovatelé se snaží působit na celou osobnost žáka. Učí ho se vyrovnávat s nezdarem, stanovovat si reálné cíle, pomáhají mu navazovat sociální vazby a snaží se ho vybavit schopnostmi, které bude moci uplatnit v následujícím osobním i profesním životě.

2.1.1 Zařízení pro výchovu mimo vyučování dětí mladšího školního věku

Společenských institucí, které se zabývají pokrýváním volného času dětí a mládeže, existuje poměrně velké množství, zdůrazním tedy pouze některé z nich. Na prvním místě bych jmenovala školní družiny, které plní celou řadu nejrůznějších funkcí. Zaměřují se na práci s dětmi prvního stupně základní školy. Poskytují žákům prostor pro rozvíjení koníčků a zájmů, zajišťují jejich bezpečí a posilují sociální vazby v kolektivu.

Dále jsou to nejrůznější střediska pro volný čas dětí a mládeže. Tato zařízení mohou taktéž plnit funkce zdravotní a sociální jako školní družiny, ale ve větší míře se zaměřují především na rozvíjení nejrůznějších zájmových činností. *Organizují zájmovou činnost pravidelnou v kroužcích, příležitostnou, soutěže pro talentované jedince, prázdninové tábory* (Pávková, aj. 2002, s. 44).

Specifickou pozici v organizaci výchovy mimo vyučování zauímají dětské domovy. Zatímco výše zmíněné instituce pečují o děti pouze v době, kdy jsou jejich rodiče v zaměstnání nebo jinak zaneprázdnění, dětské domovy musí roli rodičů zcela převzít a nahradit. Absence rodiny je pro dítě těžkou ránou a snaha o hodnotné využívání volného času a kultivaci zájmů a chování dítěte tak musí být ještě intenzivnější.

Tento výčet je pouze zlomkem, zájmové vzdělávání nabízejí také základní umělecké školy, jazykové školy, tělovýchovné a sportovní organizace, kulturní a osvětová zařízení, církve či náboženská společenství. Vzhledem k tématu mé práce není nutné se o všech podrobněji rozepisovat.

2.2 Rodina a systém výchovy ve volném čase

Jak již jsem výše uvedla, v organizaci volnočasových aktivit dětí rodina hraje, respektive hrát by měla, podstatnou a v mnoha ohledech nezastupitelnou úlohu. Právě rodina je onou institucí, která dětem v podstatě odhalí tajemnou existenci volného času a v ideálním případě jim také poskytne návod jak s ním adekvátně zacházet.

Rodina jako inspirátor, podporovatel i realizátor volnočasových aktivit může svoje děti učít vytvářet postoje, které budou ochotny a schopny v budoucnu uplatňovat i po založení vlastní rodiny (Hofbauer 2004, s. 61).

Je tedy bez nejmenších pochybností, že rodina, jakožto primární skupina spojená pokrevními svazky či popřípadě adopcí, nese za výchovu dětí stěžejní odpovědnost, která vychází z kulturně-historických tradic a zvyklostí.

Jak upozorňuje Vladimír Spousta (1994, s. 105, 106), není tato zodpovědnost pouze morálním požadavkem společnosti, ale je zakotvena i v právních normách:

- *rozhodující úlohu ve výchově dětí mají rodiče,*
- *rodiče mají být osobním životem a chováním příkladem svým dětem rodiče mají být osobním životem a chováním příkladem svým dětem* (Zákon č. 94/1963 Sb., § 32, odst. 1, 2).

Rodiče jsou často pro své potomky, zejména v raných letech, silnými vzory a jejich chování a vystupování děti, aniž si to musí vždy plně uvědomovat, velmi citelně ovlivňuje. Dítě je totiž velmi pozorným divákem a také neúprosným kritikem, který bystře hodnotí a všímá si nejrůznějších postojů a projevů v našem chování, jimž my dospělí běžně přikládáme pramalý význam.

Nejdůležitějším úkolem rodičů je usměrnit svůj život tak, aby své děti ovlivňovali víc pozitivním než negativním směrem. Ve volném čase mohou ovlivňovat rodiče své děti dvěma cestami: prostřednictvím životního stylu způsobu rodiny a svými postoji k mimorodinným aktivitám dětí (Spousta 1994, s. 108, 109).

Přes tedy očividnou a nezcizitelnou úlohu rodiny v organizaci volného času dětí, není možné, aby tak úspěšně a hodnotně činila zcela osamoceně bez jakéhokoli vlivu dalších výchovných zařízení. Jak poznamenává Jiřina Pávková a Bedřich Hájek ve své Pedagogice volného času: *Výchovná zařízení se nesnaží odpoutávat děti od rodin, naopak snaží se o navázání neformálních a účinných forem spolupráce, včetně zapojování rodičů i jiných dospělých do činností ve volném čase* (Pávková, aj. 2002, s. 33).

2.3 Funkce výchovy mimo vyučování

Výchova mimo vyučování plní celé plénum nejrůznějších cílů a funkcí. Obecně se uvádějí tyto: funkce výchovně-vzdělávací, preventivní, zdravotní a sociální. Na první místo pomyslného žebříčku bývá stavěna právě funkce výchovně-vzdělávací. *Spočívá v záměrném a cílevědomém formování osobnosti jedinců. Nabízí se možnost působení na všechny složky osobnosti, tělesnou, psychickou i sociální, podle zaměření příslušné výchovné instituce* (Hájek, aj. 2008, s. 70).

Tato funkce si klade za cíl patřičně rozvíjet schopnosti dítěte, kultivovat jeho projev a formovat u něho žádoucí normy a ideje. Všechny tyto snahy musí samozřejmě putovat ruku v ruce s uspokojováním individuálních potřeb a zájmů každého žáka. Děti se učí jak neefektivněji získávat nové informace a jak je následně využívat, získávají dovednosti a návyky, které budou moci uplatnit v pozdějším soukromém i profesním životě. Významnou roli hraje také tzv. funkce zdravotní. Už sám název nám napovídá, že se bude zaměřovat na vytvoření návyků zdravého životního stylu. Každý jedinec potřebuje ke svému optimálnímu vývoji vyvážený poměr fyzické a psychické činnosti a odpočinku. Právě tento ideální poměr se zdravotní funkce snaží zachovávat.

Ke zdravému duševnímu vývoji přispívají instituce tím, že poskytují dětem pobyt v příjemném prostředí a mezi oblíbenými lidmi a tím jim přinášejí možnost prožívat radost a uspokojení z činnosti (Pávková, aj. 2002, s. 40).

Do třetice se dostáváme k funkci sociální. Tento pojem můžeme chápat hned několika způsoby. V první řadě jím rozumíme péči o děti zahrnující zajištění jejich bezpečnosti a ochrany v době, kdy jsou jejich rodiče v zaměstnání nebo jinak zaneprázdněni. Nepochybně je však také možné v této funkci spatřovat mnohem širší pole působnosti. *Účast ve volnočasových sociálních skupinách přispívá k socializaci člověka. Sociální funkci lze chápat i jako příležitost k vyrovnávání rozdílů mezi nestejnými materiálními a psychologickými podmínkami dětí v rodinách* (Hájek, aj. 2008, s. 72).

Zmiňujeme-li zde nutnost vyrovnání rozdílů, nemíníme tím snahu o popření individuality dítěte, ale o jakési otupění sociálních hran, které by mohly stát za vyčleněním žáka ze skupiny svých vrstevníků. Člověk je tvorem společenským, potřeba sociální interakce je pro něho natolik silná, že nedostává-li se mu jí, strádá. Právě u dětí je sociální deprivace nejnebezpečnější, proto považujeme práci na vytváření bohatých a podmětných sociálních vztahů za jeden ze stěžejních úkolů výchovy mimo vyučování.

V neposlední řadě bych ráda upozornila také na funkci prevence. Vyvarovat se negativních projevů v chování a jednání žáků lze adekvátní výchovou založenou na pevných mravních hodnotách a společenských zásadách. *Prevence sociálně-patologických jevů u dětí a mládeže je směřována do následujících oblastí: drogová závislost, alkoholismus, kouření, kriminalita a delikvence, virtuální drogy, patologické hráčství, záškoláctví, šikanování, vandalismus, xenofobie, rasismus, intolerance* (Pávková, aj. 2002, s. 41).

2.4 Požadavky na realizaci výchovy mimo vyučování

Aby bylo možno výchovu mimo vyučování úspěšně praktikovat, je nutné stanovit a dodržovat určité pedagogické zásady a pokyny, které můžeme shrnout do následujících bodů.

Požadavek pedagogického ovlivňování volného času, pod tímto označením si můžeme představit zásadu, podle níž pedagog zodpovědně řídí a vede využívání volného času dítěte. Nabízí mu vhodné prostředí, smysluplnou činnost, adekvátní výběr pomůcek, aktivní podporu a dostatečnou motivaci.

Požadavek jednoty a specifčnosti vyučování a výchovy mimo vyučování vede ke komplexní snaze rozvíjet celou žákovu osobnost v rámci společenských norem.

Požadavek dobrovolnosti, zde se zdůrazňuje jedna z nejpodstatnějších idejí celé výchovy, a to dobrovolná účast na činnostech. Nemůžeme však v tomto případě chápat pojem dobrovolnosti zcela univerzálně, neboť jak uvádí Bedřich Hájek: *Má určitá omezení, mnohdy se jedná o relativní dobrovolnost. Pedagog vytváří podmínky a navozuje situaci, aby vychovávaní jedinci nabízený program přijímali dobrovolně* (Hájek, aj. 2008, s. 77).

Požadavek aktivity odráží snahu vyburcovat účastníky k živému a aktivnímu přístupu. Je přitom důležité, aby byl podíl aktivity rovnoměrně rozložen mezi všechny členy skupiny a projevil se také ve všech fázích činnosti (plánování, příprava, realizace a hodnocení).

Požadavek seberealizace znamená poskytnout žákům podporu a prostor k osobnímu růstu a uplatnění svých specifických schopností. Dítě dostane možnost zažít úspěch, což má nepochybně kladný vliv na jeho duševní harmonii a spokojenost.

Požadavek pestrosti a přitažlivosti, tento požadavek je směřován k obsahu a formě činnosti. Velký důraz se klade na pestrost a střídání různých metod a forem přístupu. Jen takovým způsobem je možné dosáhnout u žáků zájmu a vytvořit u nich pozitivní přístup a ochotu pracovat a účastnit se nejrůznějších aktivit.

Požadavek zajímavosti a zájmovosti, také další bod přímo souvisí s prezentací činnosti a upozorňuje navíc na důležitost spojení aktivit výchovy mimo vyučování se zájmovým zaměřením dětí.

Požadavek citlivosti a citovosti, schopnost empatie a citlivého přístupu pomáhá vytvářet klidné a bezkonfliktní prostředí, které dětem ve svém důsledku zprostředkovává kladné emocionální zážitky.

Požadavek orientace na sociální kontakt, mezilidské vztahy představují poměrně spleť síť, ve které se učíme orientovat často celý život. Je proto nutné od útlého věku interpersonální vztahy posilovat a rozvíjet.

Požadavek efektivit, za tímto pojmem si můžeme představit snahu vést dítě ke správným cílům za využití adekvátních prostředků. Je důležité dítě přílišně nezatěžovat, ale ani ho nenechat propadnout zahálce a nudě z nedostatečného zapojení do činnosti.

Požadavek kvality a evaluace, každý pedagog a zařízení se musí pravidelně zamýšlet, zda se jim daří dosahovat svých cílů (Hájek, aj. 2008, s. 79).

3 Zařízení v obci a regionu jakožto nabídka volnočasových aktivit

Je také podstatné odpovědět si na otázku, co vlastně chápeme pod pojmem výchova ve volném čase. *Veškeré působení v časovém prostoru, který neslouží realizaci základních biologických potřeb ani školních nebo pracovních povinností* (Hofbauer 2004, s. 18).

Hofbauer dále upozorňuje, že důležitým faktorem, který příznivě ovlivňuje výsledky činnosti i děti samé, je dobrovolnost účasti na volnočasové aktivitě. Chtít a muset, jsou sice slovesa, která česká mluvnická řadí do stejné kolonky sloves způsobových, ale co do významu jsou diametrálně odlišná. Ať již jsme rodičem, učitelem, vychovatelem nebo vším dohromady silně si tuto disharmonii uvědomujeme. Pokud dítě přistupuje k činnosti jako k „nutnému zlu“, jehož přetpěním se pouze vyhne případným sankcím, ale samo nemá z aktivity radost ani požitek, v ten moment ztrácí činnost jakýkoli pozitivní smysl. Velmi dobře víme, že nutí-li nás někdo k něčemu, v čemž sami nevidíme ani smysl ani užitek, buď tuto činnost zcela zavrhneme, nebo ji bezmyšlenkovitě odbudeme. Motivovat děti patřičným způsobem a vzbudit u nich zálibu v tom co dělají je jistě úkolem nesnadným, ale nepostradatelným, chceme-li u žáka dosáhnout žádoucích návyků a postojů.

Obecným cílem výchovy ve volném čase, mimo vyučování je naučit jedince hospodařit s volným časem, rozumně ho využívat, reálně oceňovat volný čas jako hodnotu. Z těchto obecně formulovaných cílů lze odvodit řadu dílčích cílů, např. naučit děti odpočívat a rekreovat se, rozvíjet zájmy a specifické schopnosti, uspokojovat a kultivovat potřeby, naučit uspořádat si režim dne, racionálně hospodařit s časem, vést ke zdravému životnímu stylu (Pávková, aj. 2002, s. 10).

Závěrem bych se ráda zamyslela nad rolí samotného regionu ve využívání a organizaci volného času. *Významným prostorem a činitelem volného času jsou obce a regiony, jejichž koncepce a aktivity, personální, institucionální a materiální podpora vytvářejí předpoklady i pro účast dětí a mládeže na volnočasových aktivitách a životě společnosti* (Hofbauer 2004, s. 116).

Byť je naše republika zemí drobnou a v porovnání s největšími státy zabírá území vskutku trpasličí, její jednotlivé regiony, města a vesnice se od sebe často významně odlišují. Diferenciace může tkvět v různé tradici daného území, historickém vývoji, sociálním a profesním profilu, kulturní vyspělosti nebo také úrovni vzdělání. To, v jakém prostředí děti své první roky a desetiletí života prožijí, má jistojistě určující význam pro jejich další život. Každý region má různě hustou síť služeb, existuje v něm rozdílné množství institucí, které zabezpečují kulturní a sociální vývoj každého jedince. Z našeho úhlu pohledu sem patří školy, školní družiny a školní kluby.

Vyšší vybavení regionu zajišťuje specializované funkce a pro jeho využívání se předpokládá vyšší stupeň motivace. Zájemci musí překonávat větší vzdálenost a větší měrou se podílet na pokrytí nákladů spojených s činností, např. střediska pro volný čas dětí a mládeže (Pávková, aj. 2002, s. 111).

Krom samotné existence institucí je také důležité, aby o jejich činnosti a fungování podávala obec či region občanům podstatné a dostatečné informace. *Na stránkách místních zpravodajů přinášejí informace o aktivitách nabízených zařízeními obce nebo dobrovolnými sdruženími i kompletní přehled o nabídkách volnočasových zařízení* (Hofbauer 2004, s. 126).

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Cíl praktické části

Cílem praktické části je zjistit jakými volnočasovými aktivitami se děti mladšího školního věku ve školních družinách zabývají, čemu dávají přednost, a co jim v rámci školních družin schází. Následně budu zjišťovat, jaké možnosti využití volného času nabízejí dětem základní školy a lokality, ve kterých žijí. V neposlední řadě je mým cílem zmapovat, jakým způsobem rodiče dětí vnímají školní družinu a z jakého důvodu využívají tohoto zařízení.

4.1 Stanovení předpokladů

Předpoklad 1: Lze předpokládat, že školní družiny nabízejí dětem více než 5 volnočasových aktivit.

Předpoklad 2: Lze předpokládat, že více než 70 % dětí označí jako nejoblíbenější pohybové aktivity.

Předpoklad 3: Lze předpokládat, že více než 50 % rodičů vyjádří kvalitní nabídku volnočasových aktivit jako důvod, proč jejich dítě navštěvuje školní družinu.

Předpoklad 4: Lze předpokládat, že návštěvnost zájmových kroužků ve školní družině na vesnici bude vyšší, než u dětí navštěvující školní družinu ve městě.

5. Použité metody

Jádro tvoří práce s dotazníky, jejich podoba a forma vznikla na základě konzultace a spolupráce s vedoucím mé bakalářské práce prof. PhDr. Karlem Rýdlem, CSc. Pro účely průzkumu byly následně sestaveny dva nestandardizované anonymní dotazníky s uzavřenými i otevřenými otázkami. Jeden určený pro děti navštěvující školní družinu – příloha B a druhý pro rodiče dětí, navštěvující školní družinu – příloha A. Dotazník pro rodiče dětí se skládal celkem z 6 otázek, z toho bylo 5 strukturovaných a 1 otázka kombinovaná. Dotazník určený dětem se skládal celkem ze 12 otázek, z toho 5 otázek byly strukturované (uzavřené), 6 kombinované a 1 nestrukturovaná (otevřená). Tyto dotazníky byly přizpůsobeny věku respondentů (dotazníky pro děti 1. ročníku byly vyplněny rodiči).

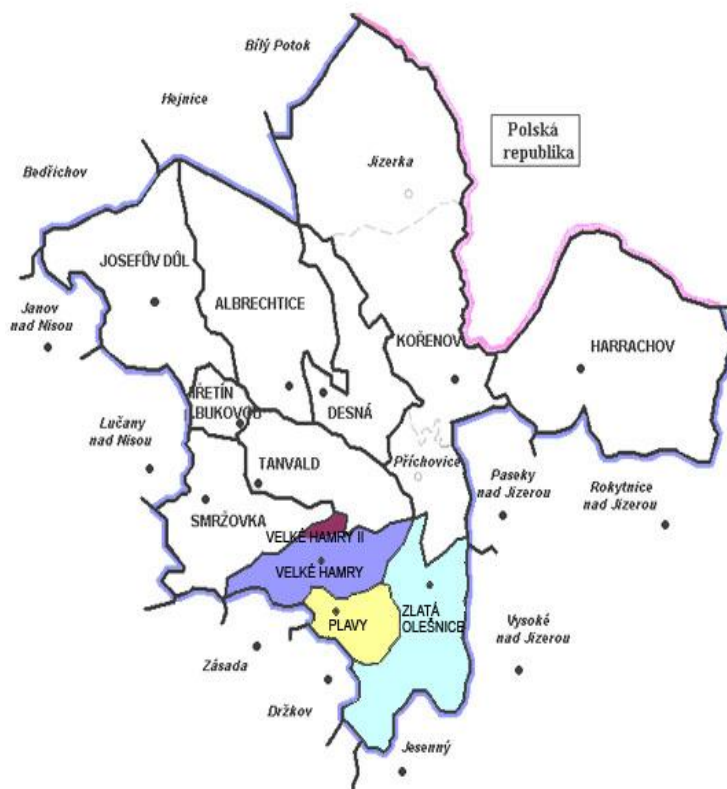
Metodě pozorování předcházela osobní návštěva zkoumaných školních družin, kde byl dohodnut konkrétní týden pro zaznamenávání činností, nazvaný časový snímek. Metodu pozorování jsem použila, když jsem zjišťovala, jakými činnostmi se děti ve školních družinách zabývají. Aktivity jednotlivých školních družin jsou doloženy v příloze C.

Dvě výše uvedené metody jsou doplněné studiem pedagogické dokumentace, především studiem přehledu výchovně vzdělávací práce školních družin. Ke zmapování volnočasových institucí v místě bydliště byl použit rozhovor.

6. Popis zkoumaného vzorku

V úvodu práce užívám termínu mikroregion, nyní se pokusím toto území přesněji definovat. Pro větší názornost jsou zkoumané základní školy a jejich školní družiny barevně vyznačeny na obrázku č. 1. Barevnost je dále použita v dalších částech práce.

Mikroregion Tanvaldsko je seskupení 11 obcí v okolí města Tanvaldu, ležících na úpatí Jizerských hor, většina obcí v nadmořské výšce nad 500 m n. m. Mezi členské obce patří Tanvald, Harrachov, Desná v Jizerských horách, Kořenov, Velké Hamry, Plavy, Zlatá Olešnice, Smržovka, Jiřetín pod Bukovou, Albrechtice v Jizerských horách, Josefův Důl (Tanvaldsko 2011)

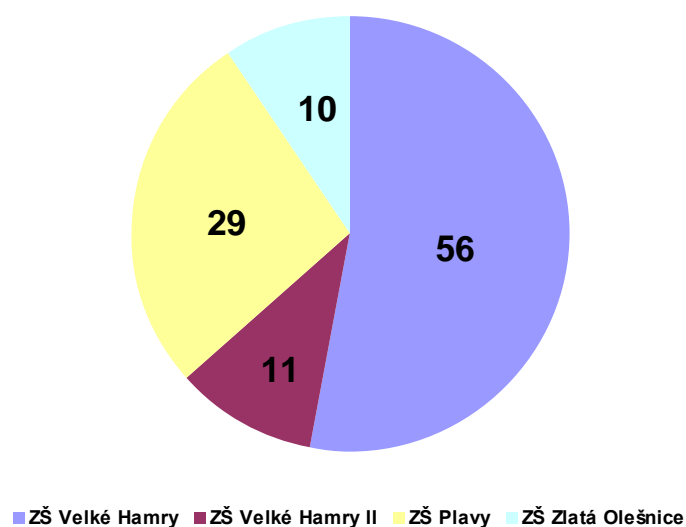
Obrázek č. 1: Mapa mikroregionu Tanvaldsko (Tanvaldsko 2011a)

Tabulka č. 1 znázorňuje základní školy a jejich školní družiny, které jsou předmětem zájmu v průzkumné části práce. Tento zkoumaný vzorek je součástí mikroregionu Tanvaldsko (údaje MěÚ Tanvald – odbor správní).

Tabulka č. 1: Přehled základních škol v mikroregionu Tanvaldsko

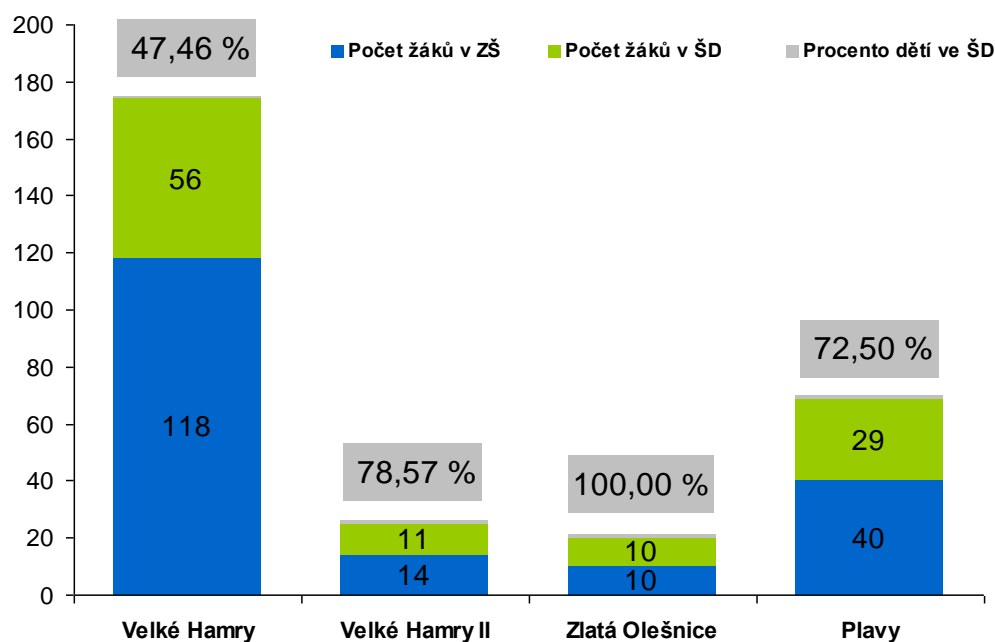
Členské obce	Adresa základních škol	Počty dětí ve ŠD
Tanvald	ZŠ Sportovní 576	96
	ZŠ Masarykova Školní 416	65
	ZŠ Údolí Kamenice 238	30
Smržovka	ZŠ Komenského 964	75
Josefův Důl	ZŠ Josefův Důl 208	23
Albrechtice	ZŠ Albrechtice 226	27
Desná	ZŠ Krkonošská 613	60
Kořenov	ZŠ Kořenov 800	25
Harrachov	ZŠ Jana Masaryka Nový svět 77	25
Velké Hamry	ZŠ Školní 541	56
	ZŠ Velké Hamry II 212	11
Plavy	ZŠ Plavy 65	29
Zlatá Olešnice	ZŠ Zlatá Olešnice 34	10

Prostřednictvím obrázku č. 1 a tabulky č. 1 je patrné, jaké území bude předmětem průzkumu. Jde o 4 základní školy z celkových 13 (30,77 %). Jedná se malotřídní základní školu v obci Velké Hamry II., Plavech a ve Zlaté Olešnici. Plně organizovanou základní školu zastupuje škola ve městě Velké Hamry. Nestandardizovaný dotazník byl předložen 106 žákům základních škol (20 % z celkového počtu dětí ve ŠD) přihlášeným k pravidelné docházce do školní družiny a rodičům těchto dětí. Všechny dotazníky byly kompletně vyplněny a odevzdány. Průzkum se uskutečnil na školách v období od října do února školního roku 2011/2012.

Graf č. 1: Podíl zkoumaných školních družin

Graf č. 1 popisuje a rozděluje zkoumané základní školy z hlediska počtu žáků ve školních družinách.

6.1 Charakteristika dětí

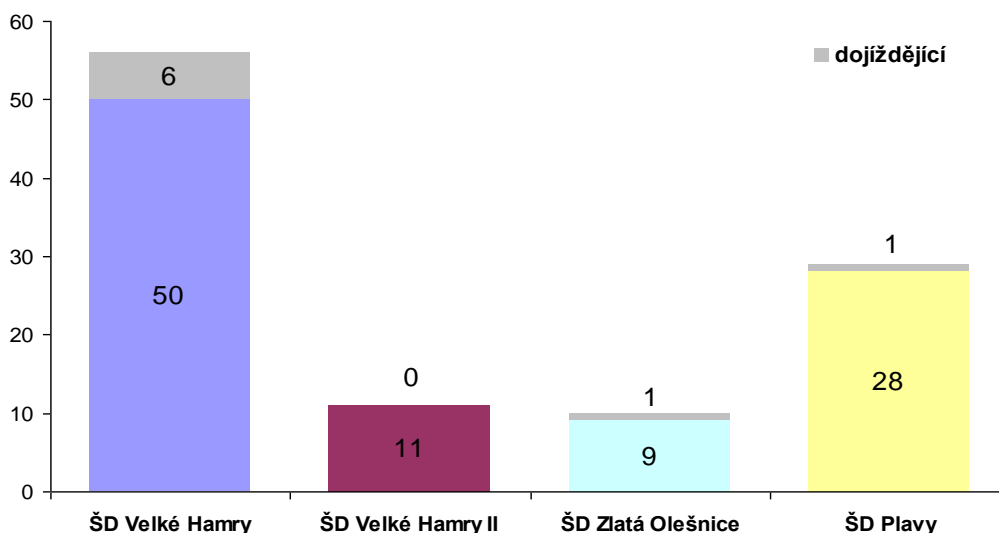
Graf č. 2: Zastoupení respondentů dotazníkového šetření dle příslušnosti ke školní družině

Graf č. 2 znázorňuje celkový počet dětí na základních školách, z tohoto počtu je procentně vyjádřen počet dětí ve školních družinách. Je zde patrné, že více dětí navštěvuje školní družiny malotřídních škol. Ve Zlaté Olešnici docházejí do školní družiny všichni žáci základní školy, naopak ve Velkých Hamrech jde o necelou polovinu žáků základní školy.

Tabulka č. 2: Zastoupení respondentů dotazníkového šetření dle pohlaví a ročníku (ověřováno položkou 1,2,3 – příloha B)

	ŠD Velké Hamry						ŠD Velké Hamry II				ŠD Zlatá Olešnice				ŠD Plavy				
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	1.	2.	3.	4.	1.	2.	3.	4.	1.	2.	3.	4.	5.
chlapci	1	9	5	2	–	–	1	4	3	1	2	0	1	1	8	7	2	2	0
dívky	8	9	6	3	2	1	2	0	0	0	1	2	1	2	1	4	1	3	1

Tabulka č. 2 popisuje a rozděluje děti, docházející do školních družin na jednotlivé ročníky. Počet dětí ve školních družinách koresponduje s aktuálním stavem během průzkumu. Dále ukazuje počet dívek a chlapců.

Graf č. 3: Zastoupení respondentů dotazníkového šetření dle bydliště

Prostřednictvím grafu č. 3 je patrné, kolik respondentů navštěvuje jinou školní družinu než tu v jejich bydlišti. Tento počet je zanedbatelný, přesto by bylo zajímavé zjistit, proč nechodí do místní školy.

6.2 Charakteristika základních škol a jejich školních družin

Základní škola Velké Hamry

Základní škola Velké Hamry je plně organizovaná základní škola s devíti postupnými ročníky (kapacita 450 žáků). Na prvním stupni (1–5. ročník) je v současnosti šest tříd v pěti ročnících. Škola je spádovou pro děti z obcí, kde škola vůbec není (Držkov, Jílové u Držkova, Vlastiboř), ale i pro děti z okolních obcí, kde ZŠ sice existuje, ale nabízí pouze neúplný počet postupných ročníků (ZŠ Plavy, ZŠ Velké Hamry II). Zdejší školní družina se nachází v 1. poschodí pavilonu mimoškolního vyučování. Kapacita školní družiny je 62 žáků.

Základní a mateřská škola Velké Hamry II

Je školou jednotřídní se čtyřmi postupnými ročníky. Její součástí je také mateřská škola, školní družina a školní jídelna. Školní družina je určena pro všechny žáky ZŠ, tj. pro žáky 1-4. ročníku. Vzhledem k nevelkému počtu žáků ve ŠD zde nejsou zřízena žádná další oddělení.

Činnost školní družiny probíhá po poslední vyučovací hodině a trvá do 14. hodiny. Poté část žáků zpravidla odjíždí jediným autobusovým spojem do LŠU, DDM Ulita a dalších zájmových kroužků do Tanvaldu. Školní budova je dvoupodlažní, přičemž samostatné prostory určené výhradně pro ŠD, budova nemá. Pro potřeby ŠD se proto využívají především učebny druhého poschodí školy.

Základní a mateřská škola Zlatá Olešnice

Škola v sobě zahrnuje jednak základní školu, ale také školu mateřskou, školní družinu, školní jídelnu. Základní škola je jednotřídní, nově od školního roku 2011/2012 se čtyřmi postupnými ročníky, a navštěvuje ji 10 žáků. Do školní družiny docházejí všichni žáci základní školy. Školní družina je umístěna přímo v budově školy. Ani v tomto případě nemá školní družina k dispozici vlastní prostory a ke svým potřebám využívá místnost, která slouží současně jako školní jídelna, dále třídu ZŠ, hernu MŠ, menší tělocvičnu, školní zahradu, přírodní park a hřiště.

Základní škola Plavy

Základní škola je vhodně umístěna v klidné části obce mimo hlavní silnici. Krom vlastní budovy disponuje navíc rozlehlou zahradou. V současné době škola vzdělává 41 žáků ve 3 spojených třídách. Celková kapacita školy je 100 žáků. Školní družina se nachází v 1. poschodí budovy školy, kde jsou zároveň všechny třídy. Má jedno oddělení a pro svoji činnost využívá speciální učebnu, ale i další prostory školy, včetně školní zahrady. Zdejší ŠD také úspěšně pokračuje v rozvíjení plodné a přínosné spolupráce se školní družinou ve Velkých Hamrech.

6.2.1 Nabídka zájmových činností škol

ZŠ Velké Hamry

Internet pro 1. stupeň

Hlavním cílem kroužku, určeného pro žáky prvního stupně, je osvojení si dovedností pro bezpečný pohyb na internetové síti. Další náplní je procvičování učiva pomocí nainstalovaných výukových programů.

Míčové hry I

Míčové hry určené pro děti 1-3. ročníku navštěvující školní družinu. V rámci kroužku se žáci věnují hraní tradičních i netradičních míčových her. Snažení směřuje především k fyzické relaxaci. Děti během pohybových aktivit procvičují žádoucí svalové partie a rozvíjí základní psychofyzické schopnosti – rychlost, obratnost, sílu a vytrvalost.

Florbal I

Cílem kroužku je zlepšování herní činnosti a techniky při florbalu. Všestranná sportovní a tělesná aktivita přispívá ke zvyšování fyzické kondice a utužování zdraví žáků. Kroužek probíhá ve velké tělocvičně a je určen pro žáky 1-6. ročníku.

Stolní tenis

Kroužek se snaží zlepšovat a rozvíjet tělesnou aktivitu a postřeh žáků, a v podstatě celkově zvyšovat jejich zájem o sport. Kroužek probíhá v herně školní družiny. Vzhledem k tomu, že jsou tu umístěny pouze dva tenisové stoly, je maximální počet žáků omezen na 8. Kroužek je určen pro žáky 1. až 9. ročníku, ale navštěvují jej převážně žáci vyšších ročníků.

Aerobik

Kroužek je určen pro žákyně i žáky 1. a 2. stupně. Nabízí cvičení při hudbě pod vedením zkušené cvičitelky. Děti se seznamují se základy rytmu a postupně si rozvíjejí prostorové pohybové dovednosti.

Míčové hry II

Cílem kroužku je zlepšit tělesnou aktivitu a postřeh. Náplní je nácvik základní volejbalové a streetbalové techniky ve velké tělocvičně. Kroužek je určen pro žáky 4-5. ročníku, maximální počet žáků je 14.

Plavání pro ŠD

Plavání pro děti navštěvující školní družinu. Tato aktivita přináší dětem možnost se nenásilnou formou, prostřednictvím pohybových her ve vodě, seznámit s různými plaveckými technikami.

Včelařský kroužek

Kroužek probíhá ve spolupráci se včelaři ZO ČSV Velké Hamry. Náplní kroužku je teoretické (v zimě) i praktické (od jara do podzimu) seznámení s problematikou chovu včel.

Plavání II

Kroužek plavání pro 1. stupeň, kde si žáci procvičují plavecké styly a hrají různé hry.

Sportovní gymnastika

Kroužek nabízí žákům 1-3. ročníku možnost ovládnout základní gymnastické úkony a dovednosti. Při nácviku gymnastických prvků se postupuje od nejlehčích po ty nejsložitější.

Horolezecký kroužek

Kroužek je určen pro chlapce a dívky bez rozdílu věku. Nabízí možnost proniknout do tajů horolezectví. Žáci se zde učí: uzlování, nauce o výzbroji a výstroji lezce, bezpečnému pohybu na skále, jištění, záchraně i první pomoci.

Plavání na probuzení

Ranní kroužek plavání pro 1. stupeň slouží k probuzení žáků – hry s deskami, míčem apod. (ZŠ Velké Hamry 2011).

ZŠ Velké Hamry II

V rámci školy a školní družiny nejsou žádné kroužky dětem k dispozici.

ZŠ Zlatá Olešnice (kroužky v rámci ŠD)

Šikulové

Kroužek se zaměřuje na rozvíjení manuální zručnosti dětí. Žáci mají možnost si vlastnoručně zhotovit nejrůznější předměty a dárky nejen pro sebe a své blízké, ale i pro zútulnění svého pokoje, bytu či domova. Děti si osvojí tradiční i netradiční výtvarné techniky a práci s různými materiály.

Hra na flétnu

V kroužku zobcové flétny se děti přirozeně a nenásilně seznamují s tímto hudebním nástrojem, ale především se s pomocí zobcové flétny rozvíjí jejich přirozený smysl pro rytmus a intonaci a děti jsou vedeny ke správnému a zdravému dýchání.

Informatika

Děti se na kroužku seznámí s výpočetní technikou, osvojí si práci s počítačem, naučí se pracovat se zajímavými programy, věnují se také bezpečné práci na internetové síti.

Angličtina.

Děti se učí přirozenou cestou, prostřednictvím her, písniček, pohybu, opakování a napodobování cizímu jazyku.

ZŠ Plavy (kroužky v rámci ŠD)

Hudební kroužek

Kroužek je určen pro děti navštěvující školní družinu, ale mohou se přihlásit také děti, které ŠD nenavštěvují. Vyvrcholením činnosti kroužku a motivací pro žáky je možnost zúčastnit se hudebního vystoupení, které je pořádáno pro děti z mateřské školy a rodiče žáků.

Dramatický kroužek

Rozvíjí u dětí představivost, fantazii, kreativitu. Výrazně také zvyšuje jejich vyjadřovací schopnosti a slovní zásobu. Kroužek úzce spolupracuje s hudebním kroužkem při přípravě na vystoupení.

Výsledky dotazníkové šetření účasti na zájmových kroužcích školy

1. Které kroužky ve školní družině nebo ve škole navštěvuješ:

Tabulka č. 3: Zastoupení respondentů na zájmových kroužcích školy (ověřováno položkou 9 – příloha B)

Velké Hamry	
zájmový kroužek	frekvence odpovědí
stolní tenis	5×
včelařský kroužek	3×
počítače	2×
horolezecký kroužek	1×
aerobik	1×

Tabulka č. 3 je vytvořena pouze z odpovědí respondentů základní školy Velké Hamry, ostatní základní školy kroužky nenabízejí. Přestože je v této škole dostatečná nabídka kroužků, z odpovědí je patrná malá účast.

2. Chtěl bys, aby bylo ve škole nebo školní družině více kroužků nebo jiných aktivit?

Tabulka č. 4: Vyjádření respondentů k dalším aktivitám (ověřováno položkou 10 – příloha B)

	Velké Hamry	Velké Hamry II	Zlatá Olešnice	Plavy
Ano	29	11	3	23
Ne	27	0	7	6

Z tabulky č. 4 je tedy patrné, kolik respondentů by uvítalo další aktivity. Ve Velkých Hamrech se žáci dělí zhruba na dvě poloviny. První část je s nabídkou kroužků spokojena, druhá by rozšíření pole aktivit přivítala. Nejvíce si děti přejí: 1. taneční kroužek, 2. keramiku, 3. výtvarný kroužek, 4-5. šachy, karate, 6. gymnastiku a další (jen pro zajímavost uvádím, jaké jiné odpovědi se v dotaznících ještě objevily: logopedie, dáma, divadelní, sportovní, střelecký, hra na píano, bruslení, přírodovědný, fotbal, cvičení, angličtina).

Ve Velkých Hamrech II. všichni dotazovaní vyjádřili zájem o další aktivity, především: 1. keramický kroužek, 2-3. florbal, modelářský kroužek, 4-5. šachy, fotbal a další (hokej, basket).

Ve Zlaté Olešnici 7 dotazovaných bylo spokojeno s nabídkou, další 3 se vyjádřili shodně, tedy že postrádají kroužek: šití a malování.

V Plavech se vyjádřili v největším počtu ze všech zkoumaných družin k touze po dalších aktivitách a zájmových kroužcích. Přivítali by pak: 1. aerobik, 2-4. fotbal, výtvarný

kroužek, keramika, 5-6. chovatelství, sportovní a další (modelářský, taneční, počítačový, florbal).

Závěrem můžeme vyslovit několik tezí. Nejvíce spokojených respondentů najdeme ve Zlaté Olešnici a ve Velkých Hamrech, zde je spokojenost s aktuální nabídkou aktivit velmi vysoká. Naopak nejméně vyhovuje množství kroužků žákům ve Velkých Hamrech II., kde všichni vyjádřili nějaké přání nové aktivity.

6.3 Nabídka volnočasových aktivit v místě bydliště

Abych dokreslila celkovou situaci zájmového vyžití dětí a mládeže, uvádím také aktivity, které nabízí město či obec, ve které se škola nachází.

Město Velké Hamry nabízí dětem účast v těchto volnočasových aktivitách: TJ Sokol Velké Hamry I (cvičení mladšího žactva, běh na lyžích), turistický oddíl Liščata, Sbor dobrovolných hasičů a FK Velké Hamry (fotbal).

Velké Hamry II organizují pro děti tyto aktivity: TJ Sokol Velké Hamry II (cvičení mládeže, florbal, ping-pong, volejbal).

V obci Zlatá Olešnice organizuje volnočasové aktivity Sokol Zlatá Olešnice (florbal, fotbal, aerobic), Sbor dobrovolných hasičů a dále je možné navštěvovat kroužek Angličtiny.

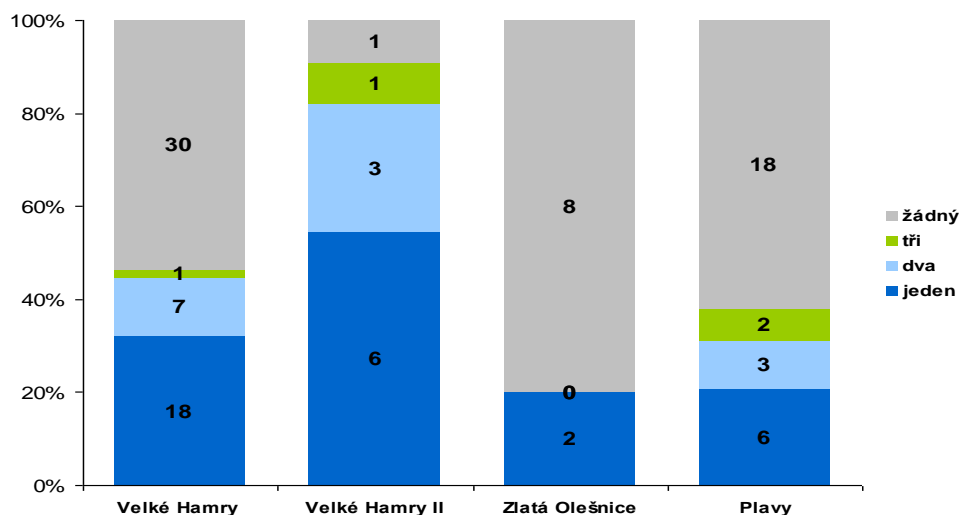
Obec Plavy nabízí účast v TJ SOKOL Plavy – oddíl fotbalu.

Výsledky dotazníkového šetření účasti na volnočasových aktivitách v místě bydliště

1. Chodíš do jiného kroužku mimo školu a školní družinu?

Tabulka č. 5: Zastoupení respondentů dle počtu navštěvovaných kroužků (ověřováno položkou 2, 11 – příloha B)

	Velké Hamry	Velké Hamry II	Zlatá Olešnice	Plavy
Jeden	18	6	2	6
Dva	7	3	0	3
Tři	1	1	0	2
Žádný	30	1	8	18

Graf č. 4: Zastoupení respondentů dle počtu navštěvovaných kroužků? (ověřováno položkou 2, 11 – příloha B)

Tabulka č. 5. a graf č. 4. znázorňují počet navštěvovaných kroužků mimo školu a školní družinu. Pohledem do těchto výstupů tak můžeme konstatovat, že převládajícím trendem je nenavštěvovat kroužky mimo místo bydliště. Faktorů, které tuto situaci zapříčiňují je celá řada. Jednak zde jistě hraje roli čas a vytíženost rodičů, neboť zatímco na řadu aktivit ve vlastní obci mohou děti docházet vesměs samostatně, je logické, že na vzdálenější kurzy by je museli dopravovat rodiče, což část z nich časově nezvládá. Dalším důvodem, především ve Velkých Hamrech, je fakt, že nabídka aktivit je v místě bydliště dostatečná a tudíž nevzniká potřeba dojíždět jinam.

Shrňme ještě závěrem zjištěná čísla: Děti, které nenavštěvují žádný kroužek mimo svoji obec, je ve Velkých Hamrech (30 z 56), dále ve Zlaté Olešnici (8 z 10) a v Plavech (18 z 29). Pouze výsledky z Velkých Hamrů II nepotvrzují tento trend, zde je však tato situace odůvodnitelná nulovou nabídkou kurzů v této obci.

Tabulka č. 6: Zastoupení respondentů dotazníkového šetření podle účasti na volnočasových aktivitách v místě bydliště či lokality, ve kterých žijí (ověřováno položkou 2, 11 – příloha B)

Velké Hamry		Velké Hamry II		Zlatá Olešnice		Plavy	
Liščata	5×	Sokol V. H. II	6×	Fotbal Plavy	1×	Sokol Plavy	7×
Ulita keramika	4×	Hasičský V. H.	3×	Hasičský Z. O.	1×	ZUŠ Tanvald	3×
Fotbal	4×	Skoky Desná	1×			Hasičský V. H.	2×
Sokol V. H.	3×	Horolezecký V. H.	1×			Včelařský	2×
Skoky Desná	3×	ZUŠ Tanvald	1×			Ulita keramika	2×
ZUŠ Tanvald	3×	Fotbal	1×			FK Baumit Jbc	1×

Hasičský	2×	Seba Tanvald-běh	1×			Skoky Desná	1×
Zumba	1×					Tenis Tanvald	1×
Karate	1×						
Logopedie	1×						
Angličtina	1×						
Horolezecký Jbc	1×						
Florbal	1×						

2. Chybí ti v místě tvého bydliště nějaký kroužek či činnost, které by si rád navštěvoval?

Tabulka č. 7: Vyjádření přání k dalším aktivitám (ověřováno položkou 2, 12 – příloha B)

	Velké Hamry	Velké Hamry II	Zlatá Olešnice	Plavy
Ano	25	7	4	17
Ne	31	4	6	12

Z tabulky č. 7 je patrné, kolik respondentů by uvítalo další aktivity. Mezi nejčastěji vyslovená přání patří tyto činnosti:

Velké Hamry: keramika (8×), taneční (6×), výtvarný kroužek (3×), atletika (2×), karate (2×), kung-fu (2×), hra na piáno (2×) a další (tenis, přírodovědný, gymnastika, divadelní, střelecký, chovatelský, jakýkoliv).

Velké Hamry II: lyžařský kroužek (4×), florbal (3×), fotbal (2×), cyklistický (2×), hokej (1×).

Zlatá Olešnice: plavání (4×), sportovní (2×), disco (2×).

Plavy: chovatelský (5×), lyžařský (3×), karate (2×), hasičský kroužek (2×) a další (plavání, hokej, výcvik psů, hra na buben, tenis, skatepark, krasobruslařský kroužek).

7. Výsledky průzkumu a jejich interpretace

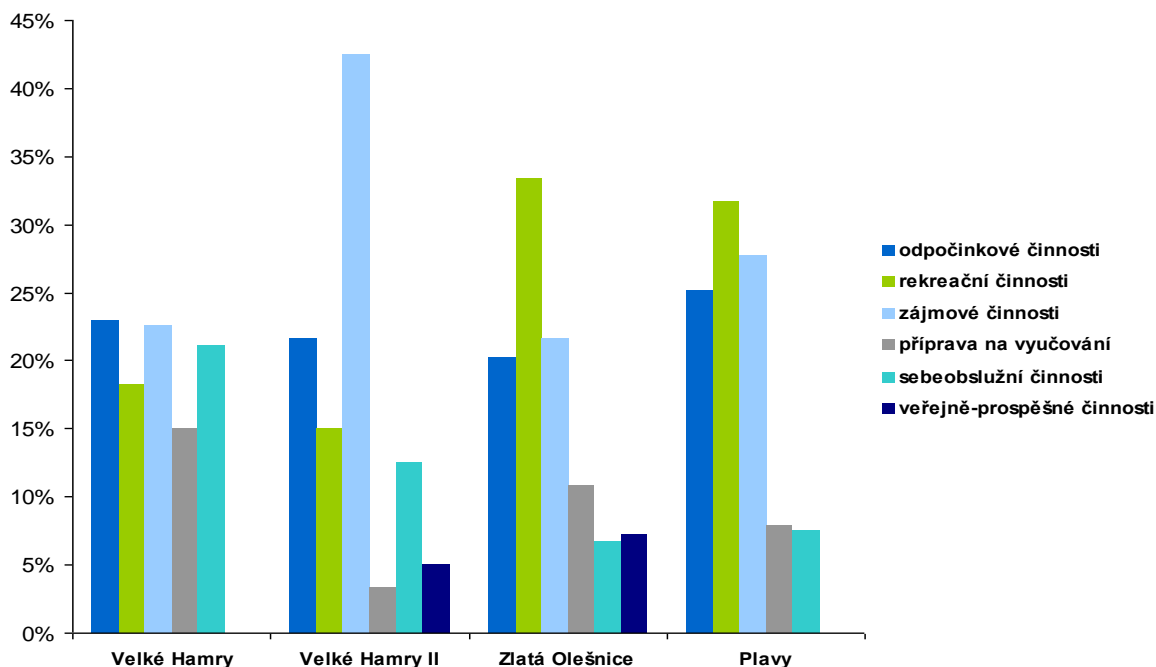
Předpoklad č. 1: Lze předpokládat, že školní družiny nabízejí dětem více než 5 volnočasových aktivit (ověřováno pomocí přílohy C – Týdenní skladba zaměstnání školních družin).

Dle přílohy C – „Týdenní skladba zaměstnání školních družin“, uvádím tabulku č. 8 „Zastoupení jednotlivých volnočasových činností školních družin“.

Jak již jsem v teoretické části své práce zdůraznila, rozdělujeme volnočasové aktivity na činnosti odpočinkové, rekreační, zájmové a přípravu na vyučování. Toto základní dělení rozšiřuje například Pávková o tzv. sebeobslužné činnosti a veřejně prospěšné činnosti.

Tabulka č. 8: Sledování průběhu aktivit v týdnu – výzkum časového rozdělení, pouze odpolední družina

	Velké Hamry	Velké Hamry II	Zlatá Olešnice	Plavy
odpočinkové činnosti	5:20 h (320 min) 22,94 %	2:10 h (130 min) 21,67 %	3:45 h (225 min) 20,27 %	4:45 h (285 min) 25,11%
rekreační činnosti	4:15 h (255 min) 18,28 %	1:30 h (90 min) 15%	6:10 h (370 min) 33,33 %	6:00 h (360 min) 31,72 %
zájmové činnosti	5:15 h (315 min) 22,58 %	4:15 h (255 min) 42,50 %	4:00 h (240 min) 21,62 %	5:15 h (315 min) 27,75 %
příprava na vyučování	3:30 h (210 min) 15,05%	0:20 h (20 min) 3,33%	2:00 h (120 min) 10,81 %	1:30 h (90 min) 7,93 %
sebeobslužné činnosti	4:55 h (295 min) 21,15 %	1:15 h (75 min) 12,50 %	1:15 h (75 min) 6,76 %	1:25 h (85 min) 7,49 %
veřejně-prospěšné činnosti	0:00 h (0 min) 0 %	0:30 h (30 min) 5 %	1:20 h (80 min) 7,21 %	0:00 h (0 min) 0 %
celkem	23:15 h (1395 min)	10:00 h (600 min)	18:30 h (1110 min)	18:55 h (1 135 min) 100 %

Graf č. 5: Časový snímek volnočasových činností

Z grafu č. 5 můžeme následně vyčíst, jaký časový úsek byl věnován konkrétním volnočasovým činnostem v jednotlivých školních družinách ve zkoumaném týdnu. Je patrné, že zájmovým činnostem se nejvíce věnovaly děti z Velkých Hamrů II. Činnosti rekreační se naopak v největší míře uplatnily ve Zlaté Olešnici a v Plavech. Odpočinkové činnosti si zachovaly poměrně konstantní ráz ve všech zkoumaných družinách. Příprava na vyučování byla nejvýraznější ve Velkých Hamrech, stejně jako činnost sebeobslužná. Naopak činnosti veřejně prospěšné vůbec neproběhly ve Velkých Hamrech a v Plavech. Celkově se však předpoklad ve svém důsledku potvrdil.

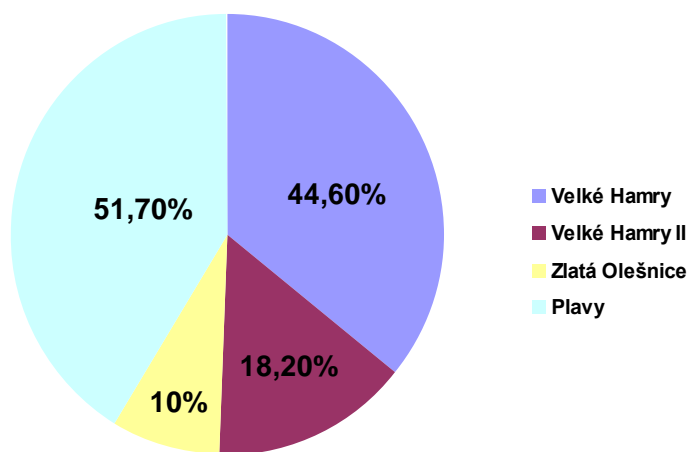
Předpoklad č. 2: Lze předpokládat, že více než 70 % dětí označí jako nejoblíbenější pohybové aktivity (ověřováno položkou č. 2, 8 – příloha B).

Děti v dotazníku přiřazovaly jednotlivým aktivitám známky jako ve škole od 1 do 5, přičemž každou známku mohly použít pouze jednou. V tabulce č. 9 jsou následně zpracovány odpovědi, které se týkaly pohybových aktivit a míry jejich oblíbenosti. Celkové vyjádření spokojenosti s dalšími aktivitami a pořadí nejoblíbenější činnosti ve školní družině jsou doloženy v příloze D, pro potřeby tohoto předpokladu je však není nutné uvádět.

Tabulka č. 9: Spokojenost s nabídkou pohybových aktivit

Pohybové hry						
Známka	1	2	3	4	5	Průměr
ŠD Velké Hamry	25	18	12	1	0	1,8
ŠD Velké Hamry II	2	7	0	1	1	2,3
ŠD Zlatá Olešnice	1	3	3	3	0	2,8
ŠD Plavy	15	9	2	2	1	1,8

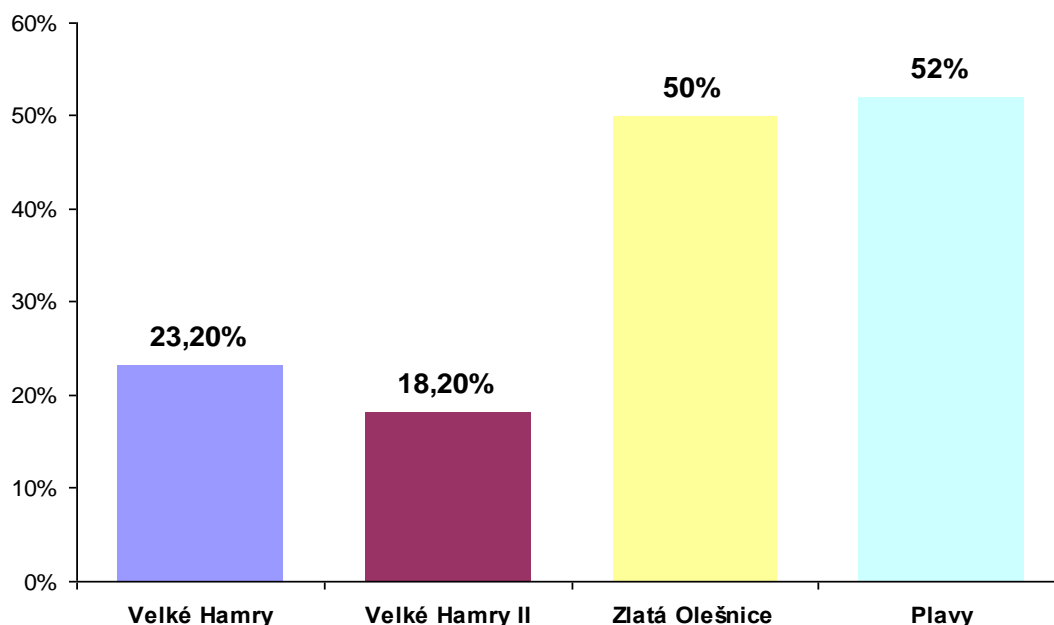
Děti ze ŠD Velké Hamry přiřadily známku 1 pohybovým hrám ve 25 případech, jedná se o 44,6 % všech dětí. Ve Velkých Hamrech II. děti přiřadily známku 1 pohybovým hrám ve dvou případech, jedná se o 18,2 % všech dětí. Ve Zlaté Olešnici přiřadily známku 1 pohybovým hrám v jednom případě, jedná se o 10 % všech dětí. V Plavech děti přiřadily známku 1 pohybovým hrám v 15 případech, jedná se o 51,7 % všech dětí. Po zhodnocení těchto výsledků je nutné konstatovat, že původní předpoklad o více jak sedmdesátiprocentní oblíbenosti pohybových aktivit se nenaplnil.

Graf č. 6: Oblíbenost pohybových aktivit

Předpoklad č. 3: Lze předpokládat, že více než 50 % rodičů uvede kvalitní nabídku volnočasových aktivit jako důvod, proč jejich dítě navštěvuje právě tu kterou školní družinu (ověřováno položkou č. 1, 2 – příloha A).

Tabulka č. 10: Důvod pro přihlášení dítěte do školní družiny

	Důvod přihlášení do ŠD		
	dohled nad dítětem	pestrost nabídky	jiný důvod
Velké Hamry	36	13	7
Velké Hamry II	6	2	3
Zlatá Olešnice	5	5	0
Plavy	11	15	3

Graf č. 7: Spokojenost s kvalitní nabídkou volnočasových aktivit

Graf č. 7 ukazuje, kolik rodičů uvedlo jako důvod, pro přihlášení dítěte do školní družiny pestrá nabídku volnočasových aktivit. Z grafu vyplývá, že nejvíce se přiklonili k této odpovědi rodiče dětí ze ŠD Plavy a ze Zlaté Olešnice, a potvrdili tak předem definovaný předpoklad. V ostatních dvou školních družinách však tento předpoklad potvrzen nebyl.

Rodiče dětí vyjádřili i jiné důvody, proč jejich dítě navštěvuje určitou školní družinu. Ve Velkých Hamrech to byly např. tyto důvody: 2× pobyt v kolektivu, 2× je mezi dětmi, žádost dcery, přání dítěte, čas strávený s kamarády. Ve Velkých Hamrech: dětský kolektiv, 2× kamarádství a v Plavech: 2× kontakt s dětmi a líbí se mu v družině.

Tabulka č. 11–14: Informovanost a spojenost se školní družinou

Jak Vám vyhovuje doba provozu školní družiny? (ověřováno položkou 1, 3 – příloha A)

	ano	spíše ano	ne	spíše ne
Velké Hamry	44	12	0	0
Velké Hamry II	0	6	1	4
Zlatá Olešnice	8	1	1	0
Plavy	17	11	0	1

Jste dostatečně informováno o nabídce aktivit ve školní družině? (ověřováno položkou 1, 4 – příloha A)

	ano	spíše ano	ne	spíše ne
Velké Hamry	48	6	0	2
Velké Hamry II	1	9	1	0
Zlatá Olešnice	7	3	0	0
Plavy	18	11	0	0

Je činnost školní družiny pestrá? (ověřováno položkou 1, 5 – příloha A)

	ano	spíše ano	ne	spíše ne
Velké Hamry	37	19	0	0
Velké Hamry II	1	10	0	0
Zlatá Olešnice	7	3	0	0
Plavy	22	7	0	0

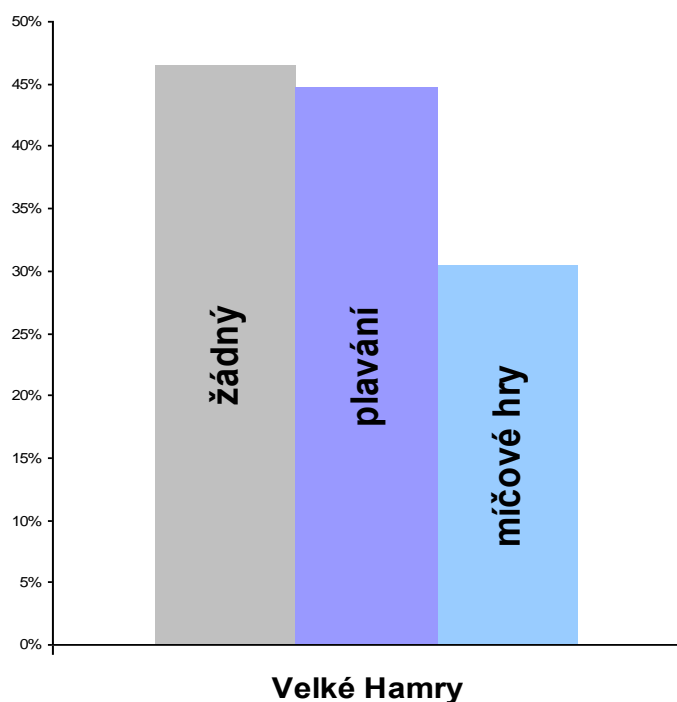
Jste celkově spokojeni se školní družinou? (ověřováno položkou 1, 6 – příloha A)

	ano	spíše ano	ne	spíše ne
Velké Hamry	42	14	0	0
Velké Hamry II	3	7	0	1
Zlatá Olešnice	8	2	0	0
Plavy	23	6	0	0

Předpoklad č. 4: Lze předpokládat, že návštěvnost zájmových kroužků ve školní družině na vesnici bude vyšší, než u dětí navštěvující školní družinu ve městě (ověřováno položkou č. 2, 4, 5, 9 – příloha B)

Tomuto předpokladu předcházela rozhovor s řediteli základních škol. Rozhovor byl zaměřen na průzkum volnočasových aktivit (kapitola 6.2.1 nabídka zájmových činností škol).

ŠD Velké Hamry nabízí dětem možnost účastnit se kroužku plavání a míčových her.

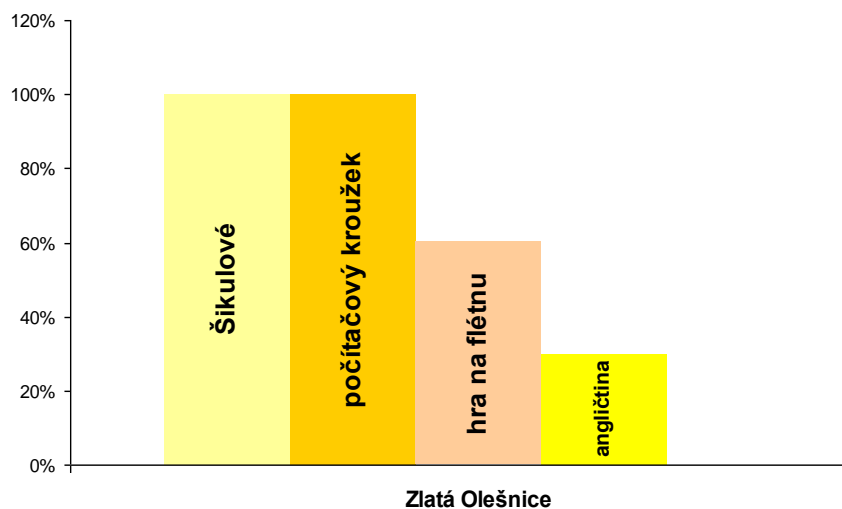

Graf č. 8: Návštěvnost zájmových kroužků ve ŠD Velké Hamry

Graf č. 8 udává podíl dětí na jednotlivých kroužcích. Kroužku plavání se účastní 25 dětí (44,6 %), na míčové hry dochází 17 dětí (30,4 %), žádný kroužek nenavštěvuje 26 dětí (46,4 %).

Četnost navštěvovaných kroužků: jeden kroužek navštěvuje 18 dětí (jen míčové hry 5, jen plavání 13), dva 12 dětí.

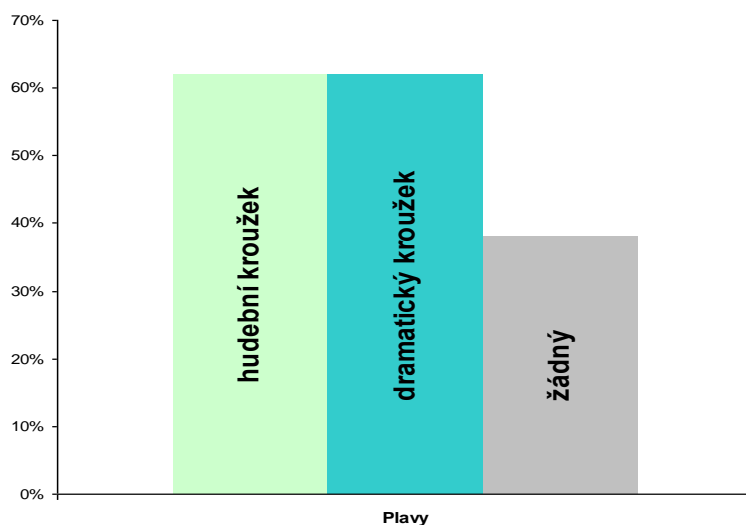
ŠD Zlatá Olešnice nabízí dětem možnost účastnit se kroužku s názvem Šikulové, Informatika, Flétna, Angličtina.

Graf č. 9: Návštěvnost zájmových kroužků ve ŠD Zlatá Olešnice

Graf č. 9 udává podíl dětí na jednotlivých kroužcích. Kroužek Šikulové navštěvuje 10 dětí (100 %), na Informatiku dochází 10 dětí (100 %), Flétnu 6 dětí (60 %) a Angličtinu 3 děti (30 %). Všechny děti zmíněné školní družiny jsou zapojeny do kroužků, dva kroužky navštěvují 3 děti, ve třech kroužcích je zapojeno 5 dětí a do čtyř kroužků chodí 2 děti.

ŠD Plavy nabízí dětem možnost účastnit se kroužku hudebního a dramatického.

Graf č. 10: Návštěvnost zájmových kroužků ve ŠD Plavy

Graf č. 10 udává podíl dětí na jednotlivých kroužcích. V hudebním kroužku je zapojeno 18 dětí (62 %) do dramatického kroužku chodí taktéž 18 dětí (62 %), žádný kroužek

nenavštěvuje 11 dětí (38 %). Četnost navštěvovaných kroužků: jeden kroužek nenavštěvuje žádné dítě, dva 12 dětí.

Hodnotíme-li tedy správnost předpokladu, že návštěvnost zájmových kroužků ve školní družině na vesnici bude vyšší, než u dětí navštěvující školní družinu ve městě, můžeme směle konstatovat, že se daný předpoklad potvrdil.

Ve ŠD Zlatá Olešnice (100 %) a ŠD Plavy (62 %) je ve srovnání se ŠD ve městě Velké Hamry (44,6 %) větší návštěvnost. Pouze ve ŠD Velké Hamry II se předpoklad nepotvrdil, což je zapříčiněno faktem, že tu nejsou zájmové kroužky k dispozici.

8. Shrnutí výsledků praktické části a diskuse

Z průzkumu, který proběhl ve školních družinách nejprve týdenním pozorováním aktuálních činností (od 17. 10. do 21. 10. 2011) vyplynulo, jaké aktivity byly dětem předloženy a jak dlouho se činnostem věnovaly. Pozorováním a následným zaznamenáním do časového snímku je možné porovnat činnosti nabízené v městské školní družině a v družinách na vesnici. Průběh aktivit ve školních družinách je zaznamenán v příloze C a vyhodnocen v tabulce č. 8 a grafem č. 5 – předpoklad práce č. 1, že školní družiny nabízejí dětem více než 5 volnočasových aktivit, se potvrdil. Ve všech zkoumaných družinách se během týdne vystřídal alespoň pět volnočasových aktivit.

Velké Hamry: 1. odpočinkové činnosti 22,94 %, 2. zájmové činnosti 22,58 %, 3. sebeobslužné činnosti 21,15 %, 4. rekreační činnosti 18,28 %, 5. příprava na vyučování 15,05 %. U sebeobslužných činností je nutné uvést, že jsou do této činnosti zahrnuty přesuny respondentů z pavilonu, kde probíhá školní vyučování do pavilonu mimoškolního vyučování.

Velké Hamry II: 1. zájmové činnosti 42,50 %, 2. odpočinkové činnosti 21,67 %, 3. rekreační činnosti 15 %, 4. sebeobslužné činnosti 12,50 %, 5. veřejně prospěšné činnosti 5 %, 6. příprava na vyučování 3,33 %. Přestože z průzkumu nevyplýval žádný zájmový kroužek organizovaný v rámci ŠD, přesahuje tato družina zájmovou činností nad ostatními.

Zlatá Olešnice: 1. rekreační činnosti 33,33 %, 2. zájmové činnosti 21,62 %, 3. odpočinkové činnosti 20,27 %, 4. příprava na vyučování 10,81 %, 5. veřejně prospěšné činnosti 7,21 %, 6. sebeobslužné činnosti 6,76 %. Přestože tato ZŠ je rozlohou malá škola, je zde k pohybovým aktivitám zřízena tělocvična.

Plavy: 1. rekreační činnosti 31,72 %, 2. zájmové činnosti 27,75 %, 3. odpočinkové činnosti 25,11 %, 4. příprava na vyučování 7,93 %, 5. sebeobslužné činnosti 7,49 %. Tato ŠD nemá k dispozici tělocvičnu, venkovní prostory jsou dostatečné a využívány v dostatečné míře.

Předpoklad č. 2 zjišťoval oblíbenost pohybových aktivit (více než 70 % dětí označí jako nejoblíbenější pohybové aktivity), ověřováno položkou č. 2, 8 – příloha B. Při vyhodnocení tohoto předpokladu jsme vycházeli ze dvou hledisek. Jednak pomocí tabulky č. 9 jsme zjistili průměrnou známku, která vyplynula ze známek, kterými děti hodnotily míru oblíbenosti aktivit. Za druhé pomocí grafu č. 6 jsme následně znázornili procentní vyjádření oblíbenosti pohybových her, v tomto případě se ani v jedné školní družině původní předpoklad nepotvrdil: Velké Hamry (44,6 %), Velké Hamry II (18,2 %), Zlatá Olešnice (10 %) a v Plavech (51,7 %). Přestože jsme tedy nedosáhli původního procentního předpokladu, s přihlédnutím k příloze C, jsou podle respondentů pohybové hry nejoblíbenější činnostmi ve Velkých Hamrech a v Plavech. V dalších družinách zaujímají 2. místo pomyslného žebříčku.

Školní družina není, na rozdíl od školy samotné, institucí povinnou, tudíž nás zajímalo, z jakého důvodu rodiče respondentů využívají toto zařízení a jak ho vnímají. Z odpovědí rodičů se nám vykryštovalo několik stanovisek. K tezi, že důvodem umístění do družiny je dohled nad dítětem, se přiklonilo ve Velkých Hamrech 36 rodičů, ve Velkých Hamrech II 6 rodičů, ve Zlaté Olešnici 5 rodičů a v Plavech 11 rodičů. Pestrá nabídka jako důvod pro pobyt dítěte je předpokladem práce č. 3 – více než 50% rodičů se přikloní k této odpovědi. V práci je vyhodnocena grafem č. 7, ze kterého vyplynula spokojenost v těchto procentních údajích, Velké Hamry 23,20 % (předpoklad se nepotvrdil), Velké Hamry II 18,20 % (předpoklad se nepotvrdil), Zlatá Olešnice 50 % (předpoklad se potvrdil), Plavy 52 % (předpoklad se potvrdil). Rodiče dětí vyjádřili i jiné důvody, např. líbí se mu v družině, přání dítěte a další.

Předpoklad č. 4: návštěvnost zájmových kroužků ve školní družině na vesnici bude vyšší, než u dětí navštěvující školní družinu ve městě. Městskou družinou byla zvolena ŠD Velké Hamry, dotazníkovým šetřením vyplynula možnost účastnit se dvou kroužků, plavání a míčových her. Kroužek plavání navštěvuje 44,6 % respondentů a míčové hry 30,4 % respondentů. Je zde ale patrné velké procento respondentů, kteří se žádného z kroužků neúčastní 46,4 %. Školní družiny na vesnici zastupují v tomto předpokladu pouze 2 malotřídní školy. Důvodem je nemožnost zkoumat kroužky školní družiny ve Velkých Hamrech II, protože nejsou v rámci této školy nabízeny. ŠD Zlatá Olešnice nabízí 4 kroužky, kroužek Šikulové navštěvuje 100 % respondentů, Informatiku 100 %, kroužek hry na flétnu 60 %, kroužek angličtiny 30 %. ŠD Plavy nabízí dva zájmové kroužky, protože se tyto kroužky vzájemně doplňují, účastní se jich stejní respondenti (hudební i dramatický kroužek 62 % respondentů). Předpoklad se potvrdil.

ZÁVĚR

Dostala jsem se na samý závěr své práce, v níž jsem se snažila podat komplexní a nezkreslený pohled na instituci, které se bohužel oproti jiným, nevěnuje dostatečná pozornost, na školní družinu.

Školní družiny jsou často, podle přetrvávajícího úzu, vnímány jako sociální instituce, které rodičům pouze opatrují a dozorují potomky, než si je po skončení zaměstnání vyzvednou. Právě proto se jedním z mých cílů a motivací stala snaha tuto zažitou představu poopravit a ukázat, že družiny představují instituci mnohem komplexnější, moderní a všestrannou.

Družiny svým svěřencům nabízí rozličné aktivity a smysluplné činnosti, které je nejenom zaměstnávají, ale rozvíjí také jejich fyzické a duševní schopnosti. Ještě jednou podstatnou výhodou se mohou školní družiny pyšnit, jsou na rozdíl od nejrůznějších kroužků finančně nenáročné a najdeme je při každé škole.

Pravdou však zůstává, a mé šetření to prokázalo, že úroveň školních družin je velmi různorodá. Je proto nesmírně složité vytvořit a prezentovat nějakou univerzální tezi o chodu a vybavenosti tohoto zařízení. Vždy je nutné posuzovat každou družinu samostatně. Mohu-li se však přeci jen odvážit vyslovit nějakou obecnou pravdu, bude to přesvědčení, že význam ŠD roste a postupně se vymaňuje z letitého dogmatu, který vidí družinu jako pouhou opatrovnickou službu.

Specifikem družiny je skutečnost, že neexistuje sama o sobě. Je vždy součástí školy. Je školou řízena a podporována, ale také omezoována a to jak materiálně tak prostorově. Problémem, se kterým se potýkají vychovatelky menších školních družin s pouze jedním oddělením, je výběr kroužku, jenž by uspokojil co největší počet dětí. Vychovatelka totiž nemůže zároveň dohlížet na ostatní žáky, kteří by se kroužku neúčastnili.

Než jsem se pustila do sestavování své bakalářské práce, stanovila jsem si hned na úvod několik předpokladů. Jedním z nich byla myšlenka, že část denního režimu městských školních družin bude přizpůsobena odchodům dětí na nejrůznější kroužky školy. Následný průzkum však moje prvotní domněnky neprokázal.

Celkově pak výzkumná část práce vedla k poznání, že vychovatelky zpravidla do denního režimu zařazují pestré a vhodné aktivity. Faktem však je, že by měly při výběrech aktivit, výrazněji zohledňovat dětské návrhy. Z vlastní zkušenosti bych pak všem vychovatelkám doporučila vytvořit si pevnou spolupráci s vedením škol.

NÁVRH OPATŘENÍ

1. Pro lepší informovanost rodičů zavést obdobu třídních schůzek, toto setkání by se mělo výrazně odlišovat od formy, které je na třídních schůzkách obvyklá. Námětů je několik, například zavést určité dny, kdy by mohli rodiče nahlédnout do dění ve školních družinách, popřípadě se zapojit do právě probíhajících činností.
2. Pro lepší informovanost rodičů, a nejen těch, kteří mají děti ve školních družinách, ale i pro rodiče budoucích školáků aktuálně informovat o nabízených aktivitách prostřednictvím internetových stránek.
3. Zavést víkendové akce, kde by společně s dětmi školních družin byli účastni i případní zájemci z řad rodičů.
4. Snažit se o zapojení rodičů do vedení zájmových kroužků škol, jako je tomu ve zkoumané škole ve Velkých Hamrech (aerobik, včelařský kroužek a horolezecký kroužek vedou vedoucí z řad rodičů dětí)
5. Ve školách umožnit dětem, aby se mohli v co největší míře věnovat jejich zájmům, zavést kroužky o které mají doopravdy zájem. Tyto kroužky nemusí být organizované každý týden, mohly by být pouze formou kurzů (např. keramika, šití, modelářství, chovatelství) nebo soutěží (dáma, šachy, fotbal, florbal).
6. Podporovat u dětí zájem o pohybovou aktivitu, snažit se, aby i v malých školách ředitelé vytvořili alespoň malou tělocvičnu, jako je tomu ve Zlaté Olešnici.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

HÁJEK, B., aj., 2007. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-233-1.

HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J., 2008. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-473-1.

HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J., aj., 2007. *Školní družina*. 2. aktual. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-268-3.

HOFBAUER, B., 2004. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-927-5.

JŮVA, V., 1995. *Úvod do pedagogiky*. 2. rozš. vyd. Brno: Paido. ISBN 80-85931-06-0.

KREJČÍ, M., BAUMELTOVÁ, M., 1999. *Optimalizace denního režimu žáků mladšího školního věku*. 1. vyd. ISBN 80-238-4619-1.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2002. In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. [vid. 15. 7. 2011]. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/mladez/metodicky-pokyn-k-postaveni-organizaci-a-cinnosti-skolnich-druzin>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2001. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha*. Praha: Tauris. ISBN 80-211-0372-8.

PÁVKOVÁ, J., aj., 2002. *Pedagogika volného času*. 3. aktual. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-711-6.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., 2008. *Pedagogický slovník*. 4. aktual. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-416-8.

ŘÍČAN, P., 2006. *Cesta životem*. 2. přeprac. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7367-124-7.

SPOUSTA, V., 1994. *Teoretické základy ve volném čase*. 1. vyd. ISBN 80-210-1007-X.

TANVALDSKO, 2011a. Mapa mikroregionu. In: *Tanvaldsko* [online]. [vid. 16. 7. 2011]. Dostupné z: <http://www.tanvaldsko.info/cs/mapa-stranek.html>

TANVALDSKO, 2011b. O mikroregionu. In: *Tanvaldsko* [online], [vid. 16. 7. 2011]. Dostupné z: <http://www.tanvaldsko.info/cs/o-mikroregionu>

TĚTHALOVÁ, M., 2003. A co děti, mají si kde hrát? In: *Portál* [online]. [vid. 22. 7. 2011]. Dostupné z: <http://www.portal.cz/v-mediich/a-co-deti--maji-si-kde-hrat--recenze-m--tethalove/2059/>

Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2005 [vid. 14. 7. 2011]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-74-2005-sb-1>

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. [vid. 14. 7. 2011]. Dostupné z: <http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf>

Zákon č. 94/1963 Sb. o rodině. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. [vid. 21. 7. 2011]. Dostupné z: http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?page=0&idBiblio=30393&recShow=45&l_nr=3712724064~3A94~2F1963~20Sb.&l_name=3387910520~3Ao~20rodin~C4~9B&fulltext=94~2F1963&nr=94~2F1963&part=&name=&rpp=100#parCn

ZŠ VELKÉ HAMRY, 2011. In: *ZŠ Velké Hamry* [online]. [vid. 16. 7. 2011]. Dostupné z: <http://www.zsvhamry.cz/2012/krouzky.html>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Dotazník pro rodiče dětí, navštěvující školní družinu

Příloha B – Dotazník pro děti navštěvující základní školu

Příloha C – Týdenní skladba zaměstnání školních družin

Příloha D – Nejoblíbenější činnosti ve školní družině

Příloha A – Dotazník pro rodiče dětí, navštěvující školní družinu

Vážený rodiče, obracím se na Vás s prosbou o vyplnění následujícího dotazníku, u jednotlivých vět uvedených v dotazníku vyznačte svou odpověď, které nejspíše odpovídá Vašemu názoru (zaškrtnutím políčka u příslušné možnosti). Vyplnění dotazník je anonymní a je určen pro potřeby bakalářské práce.

1. Kterou školní družinu Vaše dítě navštěvuje?

- ŠD Velké Hamry
- ŠD Velké Hamry II
- ŠD Zlatá Olešnice
- ŠD Plavy

2. Jaký byl důvod pro přihlášení Vašeho dítěte do školní družiny?

- Dohled nad dítětem, v době, kdy jsme v zaměstnání
- Pestrost nabídky volnočasových aktivit
- Jiný důvod:

3. Jak Vám vyhovuje doba provozu školní družiny?

- ano
- spíše ano
- ne
- spíše ne

4. Jste dostatečně informováni o nabídce aktivit ve školní družině?

- ano
- spíše ano
- ne
- spíše ne

5. Je činnost školní družiny pestrá?

- ano
- spíše ano
- ne
- spíše ne

6. Jste celkově spokojeni se školní družinou?

- ano
- spíše ano
- ne
- spíše ne

Děkuji Vám za vyplnění dotazníku – Ivana Brezarová.

Příloha B – Dotazník pro děti navštěvující školní družinu

Žáci a žákyně školních družin, potřebovala bych od vás vyplnit následující otázky dotazníku. U jednotlivých vět uvedených v dotazníku vyznačte svou odpověď, které nejspíše odpovídá Vašemu názoru (zaškrtnutím políčka u příslušné možnosti nebo vypsáním odpovědi). Vyplnění dotazník nepodepisujte. Je určen pro potřeby vědeckého zkoumání.

1. Jsi dívka nebo chlapec?

- dívka
- chlapec

2. Do které školní družiny chodíš?

- ŠD Velké Hamry
- ŠD Velké Hamry II
- ŠD Zlatá Olešnice
- ŠD Plavy

3. Do kterého ročníku chodíš:

.....

4. Jsou ve vaší škole nabídky kroužků?

- ano
- ne

5. Navštěvuješ nějaký z kroužků?

- ano
- ne

6. Navštěvuješ rád školní družinu?

- ano, a proč?
- ne, a proč?

7. Děláte ve školní družině nějaké aktivity?

- ano
- ne

8. Označ nejoblíbenější činnost ve školní družině, přiřaď známky jako ve škole od 1 do 5.

Odpočinkové činnosti	
Výtvarné pracovní činnosti, zpěv a hra na hudební nástroj	
Pohybové hry	
Vycházky	
Zpracování domácích úkolů	

9. Které kroužky ve školní družině nebo ve škole navštěvuješ?

-
- žádné

10. Chtěl bys, aby bylo ve škole nebo ve školní družině více kroužků nebo jiných aktivit?

- ano, jaký
- ne

11. Chodíš do jiného kroužku mimo školu a školní družinu?

- ano
- ne

12. Chybí ti v místě tvého bydliště nějaký kroužek či činnost, které by si rád navštěvoval? Pokud ano, napiš jaký?

- ano
- ne

Děkuji Vám za vyplnění dotazníku – Ivana Brezarová.

Příloha C – Týdenní skladba zaměstnání školních družin

Týdenní náplň výchovně vzdělávací práce školní družiny při ZŠ ve Velkých Hamrech

Pondělí 17. 10. 2011

Sebeobslužné činnosti 11.40–12.15: Přivedeme děti do školní jídelny, kde se společně naobědváme. Nezapomínáme na hygienické návyky.

12.15–12.30: Přesuneme se do šatny, převlékneme se do pohodlného oblečení k odpolední činnosti. Posléze vše uklidíme v šatně.

Odpočinkové činnosti 12.30–13.00: Vedeme s dětmi volné rozhovory ve skupinkách o prožitém víkendu.

Zájmová činnost 13.00–13.30: Hrajeme hry podle přání dětí (stolní společenské hry, karetní hry, konstruktivní hry – stavíme náš dům ze stavebních dílů, v němž bychom chtěli bydlet).

Přírodovědná zájmová činnost 13.30–15.00: Vypravíme se do lesa, cestou pozorujeme přírodu kolem sebe, hledáme znaky podzimu, o kterém si průběžně vypravujeme, a ověřujeme si všechny nabyté znalosti. Stále si připomínáme vztah člověka k přírodě; chráníme ji a neničíme ji ani teď, kdy právě pomalu usíná. V lese sbíráme přírodniny na PČ (listy, klacky, mech).

Příprava na vyučování 15.00–16.00: Probíhá dle individuálních potřeb každého dítěte. Hrajeme didaktické hry (pexeso Komenius – soutěžíme ve dvou družstvech).

Činnosti sebeobslužné 16.00–16.30: Zaléváme květiny, uklízíme hernu po celodenní činnosti.

Úterý 18. 10. 2011

Činnosti sebeobslužné 11.40–12.15: Společně obědváme ve školní jídelně. 12.15–12.30: Po obědě odcházíme do šatny, převlékneme se a připravíme se k odpolední činnosti.

Činnosti odpočinkové 12.30–13.30: Volně si hrajeme v herně podle přání dětí (námětové hry v kuchyňském koutku, stolní společenské hry – Dáma, Šachy, Monopoly, apod., hrajeme konstruktivní hry (stavíme z molitanových a dřevěných kostek).

Zájmová činnost 13.30–14.15: Pokračujeme ve tvorbě obrázků s podzimní tematikou – malujeme barvou na sklo, dbáme na pečlivost a vkusné sladění barev; po malování uklidíme hernu.

Rekreační činnosti 14.15–15.00: Hrajeme pohybové a zábavné hry v kulturní místnosti (Na čerta, Židličkovaná, Mrkaná, Živé pexeso).

Příprava na vyučování 15.00–16.00: Probíhá dle individuálních potřeb každého dítěte. Hrajeme didaktické hry (piškvorky – rozvoj logického myšlení, šibenice, řetěz slov-rozšiřování slovní zásoby).

Odpočinkové činnosti 16.00–16.30: Volné hry v místnosti, hry se stavebnicemi, hry na PC.

Středa 19. 10. 2011

Sebeobslužné činnosti 12.35–13.00: Společně se naobědváme ve školní jídelně. 13.00–13.10: Přesuneme se do šatny a převlékneme se k odpolední činnosti.

Odpočinkové činnosti 13.10–13.30: „S knížkami jsme kamarádi“ – tzn., předčítáme pohádku a hraje poznávací hru, kdy hledáme kladné charakterové vlastnosti. Ptáme se: „Známe někoho, kdo se chová podobně?“

Zájmová činnost se sportovním zaměřením 13.30–15.00: Jdeme plavat do školního bazénu.

Odpočinkové činnosti 15.00–15.30: Děti odpočívají po plavání, hrají si ve skupinkách stolní společenské hry, didaktické hry-Mikádo a Piškvorky, prohlížejí si časopisy a povídají si.

Příprava na vyučování 15.30–16.00: Probíhá podle individuálních potřeb každého dítěte. 16.00–16.30: Hádáme hádanky, říkáme si jazykolamy (procvičujeme paměť, správnou artikulaci, rytmus a melodii mluveného slova).

Čtvrtek 20. 10. 2011

Sebeobslužné činnosti 11.40–12.15: Společně se naobědváme ve školní jídelně. 12.15–12.30: Přesuneme se do šatny a převlékneme se k odpolední činnosti.

Odpočinkové činnosti 12.30–13.00: Povídáme si o pranostice měsíce. Připomeneme další přísloví a pořekadla – povídáme si o významu a navazujeme o diskuzi.

Rekreační činnost 13.00–15.00: Jdeme na školní zahradu, cvičíme na dětském nářadí (průlezky, houpačky, kolotoč, hry se švihadly). Poté se přesouváme na školní hřiště, kde děti hrají fotbal a další míčové hry.

Příprava na vyučování 15.00–15.30: Probíhá podle individuálních potřeb každého dítěte. 15.30 – 16.30: Prohlížíme dětské časopisy – luštíme obrázkové tajenky, rébusy, hádáme „Co je to, když se řekne“?, „Nechytej mě za slovo“

Pátek 21. 10. 2011

Sebeobslužné činnosti 11.40–12.15: Společně se naobědváme ve školní jídelně. 12.15–12.30: Přesuneme se do šatny a převlékneme se k odpolední činnosti. Posléze vše uklidíme v šatně.

Činnosti odpočinkové 12.30–13.30: Odpočíváme na koberci a vypravujeme si s dětmi, jak uběhl školní týden, co vše událo, jestli byl úspěšný. Děti si hrají hry v místnosti podle svých zájmů.

Rekreační činnost 13.30–15.00: Jdeme na vycházku do blízké obce Bohdalovice, pozorujeme kolem sebe louky, pole a lesy-cestou vypravujeme opět o podzimu a změnách v přírodě. Orientujeme se v méně známém prostředí, hledáme orientační body a ukazujeme okolní obce, města. V blízkém lese si zahrajeme brannou hru „Na soby a vlky“.

Odpočinkové činnosti 15.00–16.00: Odpočíváme po procházce, zvolíme si činnost podle svých zájmů – kreslíme, modelujeme z modelíny, konstruktivní hry – stavíme ze stavebnice Cheva a Plasticant, prohlížíme časopisy Sluníčko, Vláček.

Činnosti sebeobslužné 16.00–16.30: Před víkendem zalijeme květiny, uklidíme v herně a v šatně.

Týdenní náplň výchovně vzdělávací práce školní družiny při ZŠ ve Velkých Hamrech II

Celotýdenní téma – Ekotýden – vzduch

Pondělí 17. 10. 2011

Odpočinkové činnosti 12.45–14.00: Stavíme ze stavebnic na téma vzduch (výběr - balón, větrný mlýn, větrná elektrárna, apod.) (2. ročník pouze 12.45 – 13.00)

Zájmová činnost 13.00–14.00: Pouze 2. ročník – Koutek anglického jazyka – upevňování pojmenování barev pomocí písničky „Red and Orange“, rozhovory What is it?/ It is ... barva

Rekreační činnost 14.00–14.30: Jdeme na školní zahradu – volné hry, využití zahradních herních prvků

Úterý 18. 10. 2011

Odpočinkové činnosti 12.45–13.10 : Pokračujeme v dostavování ze stavebnic.

Zájmová činnost 13.10–14.10 : Vzduch okolo nás – povídání, rozhovory, hry s dida kartami o existenci a významu vzduchu; provádíme jednoduché pokusy.

Příprava na vyučování 13.10–14.30 :Dle zájmu vyhledávání na internetu v encyklopediích významy/zajímavosti na téma vzduch, atmosféra, apod. (3. a 4. ročník).

Středa 19. 10. 2011

Činnosti odpočinkové 12.45–14.00: Pokračujeme v dostavování ze stavebnic. Na konci zhodnocení a výstavka. (2. ročník pouze 12.45–13.00)

Zájmová činnost 13.00–14.00: Pouze 2. ročník – Koutek anglického jazyka – opakování písničky „Red and orange“, aktivita „My rainbow“ – omalování duhy, určení barev.

Rekreační činnosti 14.00–14.30 : Nafukování balónek, soutěživé hry s nimi.

Čtvrtek 20. 10. 2011

Odpočinkové činnosti 12.45–13.15: Vytváříme různé typy šipek skládáním z papíru, soutěžíme o nejdelší nebo nejladnější let.

Zájmová činnost 13.15–14.30: Vycházka – na místo výhledu – pozorování rozdílnosti počasí v údolí/na horách, vnímáme různě typy mraků a jejich tvary (přirovnávání), zjišťujeme odkud, a kam vane vítr apod.

Pátek 21. 10. 2011

Odpočinkové činnosti 12.45–13.00: Relaxace na koberci.

Zájmová činnost 13.00–13.30: Zjišťujeme, k čemu člověk potřebuje vzduch a kolik ho spotřebujeme – jednoduché pokusy (vzájemné počítání dechové frekvence v klidu (po relaxaci) a po zátěži (běh).

Rekreační činnost 13.30–14.00 : Štafetové závody s různými velikostmi míčků a míčů. Větší děti – zjišťování správného nahuštění míčů, manipulace s hustilkou.

Veřejně prospěšné činnosti 14.00–14.30: Třídění a vážení a zapisování sběru (papír, baterie).

Týdenní náplň výchovně vzdělávací práce školní družiny při ZŠ ve Zlaté Olešnici

Pondělí 17. 10. 2011

Sebeobslužné činnosti 12.45–13.00: Společný oběd.

Odpočinkové činnosti 13.00–14.00: Tiché čtení, prohlížení knih a časopisů, volné kreslení, vybarvování, stavby ze stavebnic. 1. a 2. ročník – práce na PC (kroužek).

Zájmová činnost 14.00–14.30: Pobyt venku, hry v přírodě, pohybové hry.

Příprava na vyučování 14.30–15.00: procvičování PRV – zemědělské plodiny, procvičování AJ – barvy, čísla, Halloween.

Rekreační činnosti 15.00–16.00: Pohybové hry v tělocvičně, švihadla, obruče, skluzavka.

Spontánní činnost dětí.

Úterý 18. 10. 2011

Sebeobslužné činnosti 12.00–12.15: Společný oběd.

Odpočinkové činnosti 12.15–13.00: Relaxace na koberci, tiché čtení, volné kreslení, konstrukční činnosti, společenské hry. Námětové hry (Na doktora, Na rodinu).

Příprava na vyučování 13.00–13.30: dokončování prací ze školy, procvičování PRV – ovoce, zelenina, výukové programy na počítači (M, ČJ).

Zájmová činnost 13.30–14.00: lidové písničky s podzimní tematikou, hra na flétnu.

Rekreační činnost 14.00–14.30: pobyt venku, pohybové hry v přírodě (schovávaná).

Veřejně prospěšné práce 14.30–15.00: Hrabání listí v okolí školy.

Rekreační činnost 15.00–16.00: Spontánní aktivity dětí, volné hry v družině, pohybové hry v tělocvičně, překážková dráha, skluzavka, švindlová školka.

Středa 19. 10. 2011

Sebeobslužné činnosti 12.00–12.15: Společný oběd.

Odpočinková činnost 12.15–13.00: relaxace na matracích, poslech pohádky, prohlížení knížek, volné kreslení, společenské hry.

Rekreační činnosti 13.00–13.40: Pobyt venku, vycházka do okolí, běh

Veřejně prospěšné činnosti 13.40–14.00 Úklid okolí školy – sbírání větviček a klacíků v parku.

Zájmová činnost 14.00–15.00: Hra na flétnu, „Šikulové“ – výtvarně estetický kroužek v rámci školní družiny – práce s přírodním materiálem (Podzimníček), výzdoba chodby ve škole.

Rekreační činnost 15.00–16.00: Pohybové hry v tělocvičně, švihadlová školka.

Čtvrtek 20. 10. 2011

Sebeobslužné činnosti 12.45–13.00: Společný oběd.

Odpočinkové činnosti 13.00–13.30: Relaxace na matracích, poslech hudby, volné kreslení, práce se šablonou, vybarvování, stavby ze stavebnic.

Rekreační činnosti 13.30–14.00: Pobyt v přírodě, práce s kompasem.

Zájmová činnost 14.00–14.30: Hra na flétnu, námětové hry, práce s papírem (stříhání, lepení).

Příprava na vyučování 14.30–15.00: Práce na počítači (3. a 4. ročník), individuální dodělávky školních prací, procvičování PRV – směrová růžice.

Rekreační činnosti 15.00–16.00: Skoky na trampolíně, lezení po žebřinách a po pavouku.

Pátek 21. 10. 2011

Sebeobslužné činnosti 12.00–12.15: Společný oběd.

Odpočinková činnost 12.15–13.00 : Klidné hry dle výběru dětí, volné kreslení, relaxace na koberci, poslech pohádky, prohlížení časopisů, encyklopedií. Námětové hry (Na školu, Na doktora).

Zájmová činnost 13.00–14.30 : Loutkové divadlo – příběhy dětí, práce s papírem, modelínou (podzimní tematika), hra na flétnu.

Příprava na vyučování 14.30–15.00: Individuální příprava na vyučování dle potřeb dětí.

Veřejně prospěšné činnosti 15.00–15.30: Dokončování úklidu parku.

Rekreační činnosti 15.30–16.00: Pohybové hry v tělocvičně, míčové hry, vybíjená.

Týdenní náplň výchovně vzdělávací práce školní družiny při ZŠ v Plavech

Pondělí 17. 10. 2011

Sebeobslužné činnosti 12.25–12.45: Společně obědváme ve školní jídelně, převlékáme se v šatnách do oblečení určeného pro pobyt v herně.

Odpočinkové činnosti 12.45–13.15: Relaxujeme na koberci, každý individuálně dle svých potřeb. Seznamujeme děti s organizací dne a společně si povídáme, co zajímavého jsme prožili o víkendu. Pokládáme dětem zábavné otázky a hledáme odpovědi, hrajeme hru „Kdo jsem“, „Myslím si číslo“.

Zájmová činnost pracovní-technická 13.15–14.00: Tvoříme z knihy „Foukej, foukej větříčku“ – vyrábíme různé druhy větrníků od jednodušších po složitější.

Rekreační činnosti 14.00–15.00: Využíváme k volnému pohybu hřiště s herními prvky.

Odpočinkové činnosti 15.00–15.30: Přesouváme se do herny, dle individuálních potřeb dětí (mikádo, statek, panenky).

Úterý 18. 10. 2011

Sebeobslužné činnosti 11.30–11.45: Obědváme a převlékáme se.

Odpočinkové činnosti 11.45–13.00: Využíváme stavebnice (Cheva, Seva) a stolní společenské hry (Mraveniště, Jdeme na houby).

Zájmová činnost přírodovědná 13.00–14.30: Vycházka do lesa, vyhledávání zajímavých přírodnin na výrobu podzimních závěsů, sběr listů na výrobu housenky.

Zájmová činnost pracovní-technická 14.30–15.00: Lisování a sušení nasbíraného materiálu.

Příprava na vyučování 15.00–15.30: Probíhá individuálně podle potřeb dětí, slabiková skládanka, tabulky s násobilkou, na sčítání a odečítání, kvarteta vyjmenovaná slova.

Středa 19. 10. 2011

Sebeobslužné činnosti 12.25–12.45: Oběd, upevňujeme hygienické návyky. Převlékáme se na pobyt venku.

Zájmová činnost pracovní-technická 12.50–13.30 : Kreslíme dýně, vystřihujeme.

Zájmová činnost esteticko-výchovná 13.30–14.30: Hudební kroužek.

Rekreační činnosti 14.30–15.30: Využíváme herní prvky, průlezky, houpačky, pískoviště koloběžky.

Čtvrtek 20. 10. 2011

Sebeobslužné činnosti 11.30–11.45: Oběd, upevňujeme hygienické návyky.

Odpočinkové činnosti 11.45–13.00: Předčítáme z knihy J. Žáčka „Nesedejte na ježka!“ – zábavné čtení, hrajeme si se jmény.

Rekreační činnosti 13.00–15.00: Vycházka do Dolence na hřiště, hrajeme florbal, fotbal, „Myši z díry ven“, „Všichni proti všem“, „Vybíjená“.

Příprava na vyučování 15.00–15.30: Doučovací programy na PC.

Pátek 21. 10. 2011

Zájmová činnost pracovní-technická 10.45–11.30: Podzimní skřítek z papírových ruliček, vlny a barevného papíru.

Sebeobslužné činnosti 11.30–11.45: Oběd.

Odpočinkové činnosti 11.45–13.00: Skládání puzzle, třídění stavebnic.

Rekreační činnosti 13.00–15.00: Pobyt v lese - hrajeme si „Na lesníka“, „Škatulata hejbejte se“, volný pohyb dětí na školní zahradě – využíváme míče, obruče, chůdy.

Příprava na vyučování 15.00–15.30: „Počítáme s Ferdou“, puzzle – sčítání, odčítání, násobení.

Příloha D – NEJOBLÍBENĚJŠÍ ČINNOSTI VE ŠKOLNÍ DRUŽINĚ

Vyjádření spokojenosti s dalšími aktivitami

Spokojenost s nabídkou odpočinkové činnosti

známka	1	2	3	4	5	průměr
ŠD Velké Hamry	12	13	14	15	2	2,7
ŠD Velké Hamry II	7	2	2	0	0	1,5
ŠD Zlatá Olešnice	2	0	4	3	1	3,1
ŠD Plavy	3	2	5	15	4	3,5

Spokojenost s nabídkou výtvarných, pracovních činností, zpěvu a hry na hudební nástroj

známka	1	2	3	4	5	průměr
ŠD Velké Hamry	15	7	13	17	4	2,8
ŠD Velké Hamry II	1	2	3	3	2	3,3
ŠD Zlatá Olešnice	6	4	0	0	0	1,4
ŠD Plavy	10	8	7	2	2	2,2

Spokojenost s nabídkou pohybových her

známka	1	2	3	4	5	průměr
ŠD Velké Hamry	25	18	12	1	0	1,8
ŠD Velké Hamry II	2	7	0	1	1	2,3
ŠD Zlatá Olešnice	1	3	3	3	0	2,8
ŠD Plavy	15	9	2	2	1	1,8

Spokojenost s nabídkou vycházek

známka	1	2	3	4	5	průměr
ŠD Velké Hamry	4	18	15	15	4	2,9
ŠD Velké Hamry II	0	0	4	5	2	3,8
ŠD Zlatá Olešnice	0	3	3	4	0	3,1
ŠD Plavy	1	7	14	4	3	3

Spokojenost s nabídkou možností zpracování domácích úkolů

známka	1	2	3	4	5	průměr
ŠD Velké Hamry	0	0	2	8	46	4,5
ŠD Velké Hamry II	1	0	2	1	7	4,2
ŠD Zlatá Olešnice	1	0	0	0	9	4,6
ŠD Plavy	0	3	1	6	19	4,4

Nejoblíbenější činnost ve školní družině

Velké Hamry

1. Pohybové hry
2. Odpočinkové činnosti
3. Výtvarné, pracovní činnosti, zpěv a hra na hudební nástroj
4. Vycházky
5. Zpracování domácích úkolů

Velké Hamry II

1. Odpočinkové činnosti
2. Pohybové hry
3. Výtvarné, pracovní činnosti, zpěv a hra na hudební nástroj
4. Vycházky
5. Zpracování domácích úkolů

Zlatá Olešnice: pořadí nejoblíbenější činnosti ve školní družině je následující:

1. Výtvarné, pracovní činnosti, zpěv a hra na hudební nástroj
2. Pohybové hry
- 3–4. Odpočinkové činnosti a vycházky
5. Zpracování domácích úkolů

Plavy: pořadí nejoblíbenější činnosti ve školní družině je následující:

1. Pohybové hry
2. Výtvarné, pracovní činnosti, zpěv a hra na hudební nástroj
3. Vycházky
4. Odpočinkové činnosti
5. Zpracování domácích úkolů